Эхэ найхан нютагаа эб хамта мандуулая!

БУРЯАД УНЭН

1921 оной декабриин 21-нээ гарана

Бүгэдэ арадай газетэ

1993 ИЮНЬ 22
Зунай дунда (морин) нарын 2
ВТОРНИК
Гарагай 3
№ 114 (18728)
газетын сэн: захилай — 50 мөн., Халсаата сэн

Республикын эрхэтэдтэ Буряад Республикын Верховно Советэй болон Министрнүүдэй Советэй ХАНДАЛГА

Буряад Республикын хүндэтэ эрхэтэд!

2041 оной июнийн 22-ой үдэр Эсэгэ ороо хамгаалгын Агуучехэ дайнай, дэлхэйн түүхэ ушараагүй ехэ байлдаанай эхин, дурасхалай ба гашуудалай үдэр гээд түүхэдэ тэмдэглэгдэхэй.

Энэ өдөр, Эсэгэ ороо хамгаалагшадай тулаалта үдэрые тэмдэглэжэ байхадаа, хэмтай тэмсэлэй эгээл хүндэ хүшэрые дааруулан даажа абаһан совет арад «Бидэ тахалһаа» хүн түрэлтэнные абархын, тайбан номин огторгой доро амжаһуухын, эрхэ сүлөөгэй түлөө нүдэмөөр ажалые хэн сэн болоно: хорин гаран миллион хүн ами наһа. Энэ дайн хадаа совет түүхэн хатуу шэрүүн ба баатаршалгата үйлэ гээд мүнхэдөө үлэхэл.

Маһан горхото дайнда эдир залуу наһаяа зүүлһан совет зоной, аха захатанай эрэлхэг эрхэтэйдэ нүгэдэдэг байнабди. Тэрэ болбол түүхэдэ эгээл гайхамшаг баатаршалга харуулан, Эсэгэ ороо аршалаа бшуу.

Иналтын мандахын тула ами наһаяа гамнангүй бэлэглэнэн Буряадай 40-өөд мянган алдарта хүбүүд, басагадай нэрэнүүд республикын эрхэтэдтэ нангинаар хэдэдоо наһагдажа байхал. Тэдэнэй дурасхаалые мүнхэлхын тула республикын Дурасхаалай дэбтэр хэблэлдэ бэлдэгдэнэ. Эхэ ороонойгоо түлөө ами наһаяа үгэһэн нютагаархиднай энэ Дэбтэр соо бултадаа нэрлэгдэн бэшэгдэхэ.

Энэ гашуудалта үдэр Буряад Республикын Верховно Совет ба Министрнүүдэй Совет Эсэгэ ороо хамгаалжа, алдалан унаһан зонэй дурасхаалые сёолхыень республикын бүхы эрхэтэдтэ хандана. Тэдэнэй Эхэ ороодоо нимэ халуун дуратай, гэрэлтэ һайхан ерээдүйдэ батаар этигэдэг байгаагүй гээшэ һаань, мүнөө бидэнэр амиды мэндэ ябахагүй һэмди.

Буряад Республикын Верховно Совет Эсэгэ ороо хамгаалгын Агуучехэ дайнтай холбоотой бүхы юумэндэ дүмүүхэнээр хандахыень эрхэтэдые уряална. Бидэнэй дунда дайнай ветерануд ажаһуудаг. Тэдэнние хүндэлжэ, гамтайханшаар, налгай уринаар хандадаг байял. Дайнай һүөөтэ жэлнүүдтэ тэдэнэй гаргаһан баатаршалгатай сасуулхадэ, энэ хадаа заахаараршье һаа, ашыень харюулһандал сэгнэглэхэ юм.

Хүндэтэ дайнай ветерануд, ара талада ажаллагшад, таанадтаа дэрэ дохин һүгэдэнэбди. Буряад Республикын Верховно Совет ба Министрнүүдэй Совет ветерануудта, республикынь эрхэтэдтэ ажалай амжалта, элүүр энхые, амгалан тайбан байдалые, сэгээн огторгой ба бүхы һайн һайханине хүсэнэ.

Эсэгэ ороо хамгаалжа, алдалан унаһан баатарнуудай алдар солонь үесын үедэ хэтэ мүнхэл!

Хүдөө ажахын шэнжэлэл

БЭЛЖЭЛГЫН ДҮН ЮУ ХАРУУЛААБ?

Өнөө зунай зүлгы һайхан гүлэг ороод, талада уула, ой модоныень хүжэ ногоон үнгэтэй, адууна мал хээжэ, адууна мал хээлшэрнээ одоолшье хилбэ. Малшадные хэнэ сэдьхэлээ багаруулха аргатай болоо.

Ой хамта бүхы дэлхэйдэ республикынь алишье нютагай үбэлжэлгэ хэрэгтэй хүнгэн байдагүй. Мэдэжэ, үнгэрэгшэ үбэлжэлтэй үнгэрэгшэ үбэлжэлтэй орёо бэрхэтэй, ялгаатай талаараа хүшэр байгаа гэжэ булта мэдэнэ. Нёдондо жэлэй хадаа гайтайхан ган габоложо, бүхы айжахынууд адууһа үбэлжэлтэй хүнгэн тэжээлэрэй үбэлжэлгын үедэ сэтэй байдалда ороо. Үнгэрэгшэ үбэлжэлтэй үедэ ороо, ойн тэжээл тэжээл зоосахагүй болоо.

Өдэ бүгэдэһөө болонь ажахынуудаа оной үнгэрһэн таван мал ажалай продукциые үйлэдбэрилгэ, ялгын урда жэлэйхиндэ үшөө доошоо ороо. Яаһынь ехэшье гайхалгүй нёдондо энэ үедэ 146,2 мянган центнер гүрэндэ хүдалдагдаа һаа, мүнөө жэлэй табан нарада 1 мянга үлүүтэй центнер тушаагдаа гэжэ 10 процентээр доошо.

Хэжэнгын, Мухорэй, Сэлэнгын, Бабахын аймагууд урда оной ехэ мяха хүдалдэ баһал тайлбари дуталдаһан аймагууд ажахынууд малаа тарбагатайн, Баргажанай аймагуудай ажахынууд үбэлжэлгын һүүлшын нарада һүгэ һаалияа бага зэргэ, дээшэлүүлжэ шадаһаниньь һайнаамаар. Харин тиихэдэнь Захааминай, Хэжэнгын, Хяагтын, Баунтын, Хурамхаанай аймагуудай ажахынууд һүгэ һаалияа бүрин доошолуулжа байна. Эндэ май соо үнэзэн бүриһөө үдэрэй 2,5—3 килограмм һүгэ һааһан ажахынуд олон.

Үйлэдбэриин «Птицепром» нэгэдэлэй ажахынууд байгша оной эхиннһээ хойшо 88,1 миллион үндэгэ абаа. Нёдондо энэ үедэ 90,4 миллион үндэгэ абаад байгаа. Загарайн, Иналгын, Хорнин аймагуудтахи шубуунай фабрикануд һайн үрэ дүн туйлаа гэжэ тэмдэглэхэзэр.

Энэ жэлэй табан нарада бүхы ажахынуудта 37.331 тугал абтаа гэхэ гү, али нёдондоной энэ үеныхиньөө үнеэдһээ 10 мянган толгойгоор үсөөн түү абтаа. Ондоогоор хэлэбэл, үнгэрһэн жэлэй энэ үедэ зуун үнеэн бүриһөө 40 тугал абтаад байбал, энэ жэлдэ 37 тугал абтаба. Баунтын, Хурамхаанай, Захааминай аймагуудта зуун үнеэнһээ миил 21—30 тугал абтанхай. Фермернүүдтэ үнеэдэй саг соогоо үрэжүүлэгдэгүй ябаһан, олонойнь һубайрһан дээрэһээл нимэ байдал үзэгдэнэ.

Хонин ажалай харюусалгатай хаһа — байгша ондо хурьга абалгын дүн баһал бирагүйшэг. Республика соо бүхыдөө 297,741 хурьган абтаа гэхэ гү, али зуун эхэ хонин бүриһөө 54 хурьгад түлжүүлэгдэнэ. Нёдондо энэ үедэ 393.433 хурьгад абтаад байһан юм. Эхэ хонидоо олоор һубайруулһан, түл түрэсьень олоор гарзалуулһан дээрэһээ Бэшүүрэн, Захааминай, Иналгын, Хэжэнгын, Хурамхаанай, Хяагтын аймагууд зуун эхэ хонин бүриһөө оройдоол 46—50 хурьга абаа.

Гахай үсхэбэрилгэ, адуун һүрэг олошоруулха хэрэгшье баһал урагшаа ехэ ябаагүй. Байгша оной табан нарада ажахынуудта 34,5 мянган поршоонхо абтаа гэхэ гү, али үнгэрэгшэ жэлэй энэ үеныхиньөө тэдэнь арбаад мянгаар үсоорөө. Энэ талаар Загарайн, Прибайкалнин, Сэлэнгын аймагуудтал томо эхэ гахайнуудһаа поршоонхо олон абтаһан байна. Урданһаа хойшо гахай олоор үсхэбэрилдэг байһан Бэшүүрэй, Кабанскын, Хяагтын, Тарбагатайн аймагуудта гахайнуудынь ехэер үсөөлэгдөө. Гол түлөб тэрээнһээл боложо, республика соо гахайн мяха худалдалга жэл бүри бага болоно. Нёдондо 5 нарада 20,3 мянган центнер гахайн мяхан худалдагдаа һаа, энэ жэлдэ тэрэнь арай гэжэ 15 мянган центнертэ хүрэбэ, мяханда тушаагдаһан гахай бүхэнэй шэнүүр 74 килограмм болоо. Нёдондо тэрэнь 90 килограмм байһан.

Үнгэрһэн хабаран нарануудта республикын ажахынуудта бүхыдөө 5679 унагад абтаа. Эдэнь недондоной-хиньөө 1100 гаран толгойгоор үсөөн. Һүрэг соохи зуун гүүн бүхэндэ абажа үзэхэдэ, оройдоол 31 унаган хүртэнэ. Тиихэдэ Иналгын, Баунтын аймагуудта зуун гүүн бүхэньөө миил 13—14 унаган абтаа. Адуун һүрэг олоор үсхэбэрилдэг тоотой Захааминай аймагта зуун гүүн бүхэньөө 22 унаган түлжүүлэгдээ.

Эхэ малһаа түл түрэсын үсөөн абтаһан, тэдэнэйнь олоороо үхэл гарзада орохонһоо боложо, бүхы дээрээ адууһа малай тоо толгой ехээр үсөөржэ байна.

Гансахан үнгэрэгшэ январь—май нарануудта бүхыдөө 18,6 мянган үхэр, 10,6 мянган гахай, 110,4 мянган хонин, 1786 адуу морид гарза хоролтодо ороо. Урда жэлэйхитэй сасуулхада бүхы адууһа малай гарзалалга 1—1,5 дахин ехэ болоо.

Нигэжэ эсэстээ бүхы адууһа малай тоо толгой нёдондоной энэ үеныхиньөө нилээд үсөөн болоод байна. Хэрбээ үнгэрһэн жэлэй июнийн 1-дэ республика соо 305,6 мянга гаран үхэр, тэрэ тоодо 91.941 үнеэд байгаа һаа, мүнөө 240.489 үхэр, 77.247 үнеэд тоологдоно. Хонин һүрэгнай 1.291,464 толгой байһан һаа, мүнөө 1 миллиондошье хүрэхэеэ болёод байна. Гахайнуудай тоо 20 гара мянган толгойгоор хороо. Адуун һүрэгнай арай гэжэ 61.252 толгой болобо.

Хүшэр хүндэ, ехэхэн гээлтэ хоролтотой үбэлжэлгын үнгэрөөд байбашье, зунай бэлшээрнин хаһа хүнгэн байха гэхын аргагүй. Бүхы нютагуудта хабарһаа, зунай эхиньөө хойшо шинэ нойтон ёһоор ороогүй, гандуу байжа, адууһа мал бэлшэхэдэ бэрхэтэй байдал тохёолдонхой.

Иматтал зунай тэнгһээ хура бороотой боложо, хээрын бэлшээрин һайжаржа, мал хүсэ шадал абаха, таргалха, мяхан, һүн, ноохон ехэ абтаха аабза гэжэ найдахаар.

Редакцийн социально-экономическа таһаг.

ХОНИН АЖАЛААР КОНФЕРЕНЦИ БОЛОО

Буряад ороондо Захын парин нюотэй хонин буряад түхэлэй хэ-болгодоо гэжэ барнь 20 жэл гүдой һаяхан тэмдэглэ-

Оной июнийн 16-дэ үдэрнүүдтэ Улаан-Удэ ороодо энэ ойдо зорюуулсан эрдэм ухаанай-үйлэ удха шанартай конференци болон бусад хэмжэлгүлганууд болоо.

Конференцидэ хабаатай түрүүшын үдэр таныг болжо хубаараад, аймагай Борьёогой, Хорнин аймагай Удын совхозуудта, Мухар-Шэбэрэй аймагай Ленинэй нэрэмжэтэ племэзвод болон Сэлэнгын аймагай Карл Марксын нэрэмжэтэ колхоздо, Иналгын ОПХ-да ошожо, үүлтэртэ хонидойнь отаранууддаар ябажа хараа, хонишодойнь ажал хүдэлмэритэй таниласа.

Хобдохи үдэрынь Буряадай Х. Намсараевай нэрэмжэтэ драмын театр соо конференцийн пленарна зүблөөн болоо. Республикын худоо ажахын министр **Н. Н. Найданов** гол асуудалаар элидхэл хэбэ, Тиихэдэ Буряадай худоо ажахын институтай доцент **И. И. Соколов**, Шэтын областной Совёдэй түрүүлэгшын орлогшо **Н. Ф. Носов**, Россин Худоо ажахын министерствын племнэгэдэлэй начальник **В. В. Чистяков**, Россин Худоо ажахын академийн гэшүүн-корреспондент **М. Д. Чамуха**, Буряадай худоо ажахын институтай доцент **К. Д. Миронов**, Москвагай Скрябинай нэрэмжэтэ жэжэ малай ветеринарна академийн кафедрые даагша **Н. Д. Цырендондоков**, республикын аграрна холбооной гүйсэдхэхы директор **Ю. М. Убеев**, Улаан-Удын нарин сэмбын комбинадай генеральна директор **К. П. Альцман**, хонин һүрэг болон ямаа үсхэбэрилгөөр Бухэроссийн эрдэм-шэнжэлгын институтай директор **В. А. Мороз**, Буряадай худоо ажахын эрдэм-шэнжэлгын институтай лабораториие даагша **Ю. М. Нагаев** болон бусад элидхэл тушаа үгэ хэлээ.

Буряад республикын Министрнүүдэй Советэй Түрүүлэгшын орлогшо **А. М. Шевченко** конференцийн худэлмэрине хүтэлбэрилөө, туграсхэлдэнь тобшо үгэ хэлэбэ.

Энэ хураллаанда хабаадагшад республикын хонин ажалда тохёолдоһон хүшэр хүндэ байдал тушаа һануулжа, энэ талаар туһаламжа эрижэ, Россин Правительствада телеграмма эльгээгээ. Тэрэшэлэн республика соо хонин ажалые саашадань хүгжөөхэ асуудалаар дурадхалнуудые баталан абаа.

Хонидой үүлтэр һайжаруулха хэрэгтэ онсо ехэ хубита оруулһан олон эрдэмтэд, мэргэжэлтэд, хүтэлбэрилэгшэд болон хонишодто мүнгэн шангууд барюулагдаа.

Тэрэл үдэртөө суглараг-шэд Дээдэ-Онгостойн республиканска иннодром ошожо, үүлтэрэй хонидой выставкэ гараһан, аукциондо хабаадаһан байна.

М. ПАМЖИЛОВ.

«ЭРХЭТЭНЭЙ ЭБЛЭЛ»

Буряад ороной эрхэтэй «Гражданска союз» гэһэн һүнгуулинин байгуулха гэһэн Россин Демократическа партинин Буряадай түрүүлэгшэ Н. А. Сүлөотэ Россин партинин Буряадай түрүүлэгшын уялга А. А. Петрунин, «Нэгэдэл» худэлөөнэй түрүүлэгшэ В. А. Хамутаев гэгшэд бүри майн хуушаар баталжа, гараа табиһан юм.

Энэ хэлсээе эсэслэн баталха хуралдаан июнийн 19-дэ Министрнүүдэй Советэй байшан соо болобо. Тэрээндэ дурсагдаһан партинуудые түлөөлэгшэд — арбаад гаран делегат хабаадаа. Гадна профсоюзуудай советэй, үйлэдбэришэдэй холбооной (Союз промышленныков), социал-демократическа партин, Демократическа холбооной түлөөлэгшэд айлшад боложо байлсаа.

Ороло үгэ хэлэхэдээ, демократическа партиин түлөөлэгшэд Н. Бурлак, А. Налетов шэнэ һүнгалтын сагай гулажа срэхэнь үнэ бэшэ болоо гэбэ. Тиимэйэ бүри мүнөөнөө Сэлэдхэл эхилхэ, засаг абаха хүсэлтэй байнаа сэхэ мэдүүлхэ хэрэгтэй. Буряад ороной мүнөөнэй парламент, хүтэлбэрилхы бусад байгуулалнуудаяр ямаршье реформо ябуулха хүсэлшье, шадалшегүй гэжэ тэдэ тоолоно.

Улаан-Удын торсоведэй түрүүлэгшэ В. Н. Яковлев Сүлөотэ Россин арадай партинин Буряадай таһагай хүтэлбэридэ ородог юм. Горсоведэй түрүүлэгшэ болоһоор жэл үлүүтэйхэн болобо. Энэ хугасаа соо хотын ажабайдалай орёо асуудалнуудые шидхэхэ талаар партинуудай түлөөлэгшэд горсоведтэ ямаршье туһаламжа үзүүлээгүй гэжэ В. Н. Яковлев хэлэбэ. Олнозициндa байгаад, шүүмжэлхэнь, бэлэн даа, харин үнэн ажал хэрэгтэ оролсохо һэшхэл зориг демократуудта хүрэнэгүй ха гэжэ тэрэ ажаглаба.

Ороноо демократинин замда гаргажа шадаагүй һаамнай, иматтал коммунистнууд болон шовинистнуud засаг абахаар бэлэн байха гэжэ В. А. Хамутаев һэргылбэ. Буряадай парламент элдэб хуулинуудые алдагоног абаад, тэдэнь реформонуудые бэелүүлхэ арга боломжо олгоногүй. Республикын Конституцишье абтахала байнагүй. Юрэнхыдоо эндэхи засагай бүхы байгуулалтые һэлгээгүйдэ юуншье түйлагдахаяа байнагүй гэжэ «Нэгэдэлэй» түрүүлэгшэ баталба.

Республикын ОСТО-гой (ДОСААФ) түрүүлэгшын орлогшо, радикальна демократ А. Ф. Мамонтов үсөөндоо бү голхороёл гэбэ. 100 жэлэй саана Ленин 4—5 нухэдөөрөө «Худэлмэришэнэй ангине сүлөөрүүлгын түлөө холбоо» байгуулаад, һүүлдэнь бүхы дэлхэйе урбуулжа хаяа һэн гээд тэрэ онсолоо.

Һунгуулида бэлэдхэл мүнгэ зөөреэр хангаха зорилготэйгоор «Эрхэтэнэй эблэлэй» тусхай жаса байгуулха шидхэбэри абтаба.

«Эрхэтэнэй эблэл» гэһэн хамтаралай координатораар — ДПР-эй Буряадай эмхинин түрүүлэгшын орлогшо О. И. Аюрзанаев, харюусалгата секретарьяр — Сүлөотэ Россин арадай партинин түлөөлэгшэ Б. Ц. Боржонов, «Эрхэтэнэй эблэлэй» жасын гүйсэдхэхэ директорэр — «Нэгэдэлэй» түрүүлэгшын орлогшо Н. Д. Проньшинов һунгадаа.

Байгуулагдаһан эблэл Россин түбэй «Гражданска союзһаа» тусгаар худэлмэриеэ ябуулха һаналтай.

Н. БАДМАРИНЧИНОВ.

Һургуули эрхимээр дүүргэгшэдтэ-медальнууд

«ЕРЭЭДУЙМНАЙ ОЮУН ТҮЛХЮУРНҮҮД»

Урдань, хүгжэлтын зогсошоһон үе сагта гэхэ юм гү, дунда һургуули түгэсхэжэ байгаа хүбүүд, басагадта медальнуud барюулагдахадаа, эрдэм һуралсалай хотын захиргаанай зүгһөө нимэ гурим баримталагдадаг байгаа: һургуули бүхыдөо олон эрилтэнүүдтэ хүрэмөөр, ямаршье онсо үзэгдэл (ЧП), мун, бурхан заайлуул, гэмтэ ябадал тэндэнь гараагүй байха ёһотой. Теэд «саг сагаараа, сахилза хүхөөрөө» гэдэгтэл, мүнөө байдал хубилаа. Тиигээдшье хэн нэгэн үхибүүнэй гэм хэхэдэнь, аяар арбан нэгэн жэлдэ хара хулһээ адхажа, эрхимээр һураһан нүгөөдэ зэмэтэй аал? Һургуулийн дүрбэн хана соо хамта һураха заяатайһаа бэшэ ондоо юумэн эндэ үгы.

Мүнөө жэлдэ Улаан-Удын дунда һургуулинуудые 15 хүбүүд, басагад (республика дотор 25) алтан медальтайгаар, 47 һурагшад мүнгэн медальтайгаар түгэсхэбэ. Энэ хадаа медальнуудай яһала олон, ехэ «ургаса» мүнөо жэлдэ абтаа болоно.

Арадай депутадуудай Улаан-Удэ хотын Соведэй ба хотын захиргаанай зал соо баярзар халиһан нюур шарайтай, һайханаар хубсалһан хүбүүд, басагад, омогорхол халима багшанар, түрэлхид олороо сугларба. Ушарынь хадаа дунда һургуули эрхимээр түгэсхэгшэдтэ медальнуud барюулагдахань шуу. Арадай депутадуудай Улаан-Удэ хотын Соведэй түрүүлэгшэ В. Н. Яковлев, хотын мэр В. К. Кукшинов, эрдэм һуралсалай хотын захиргаанай начальник В. Б. Прокопьев гэгшэд эрхимэй эрхим һурагшадта медальнуудые, дурасхаалта гарай бэлэгүүдые барюулжа эхилбэ.

Бүхы һурагшадай нэрыень тоолоо һаа, газетын хуудаһан хүрэхэгүй. Тиимэнээ гансал алтан медалистнуудай нэрыень нэрлэхэ хүсэл бии. Эдэ болбол: Дмитрий Бондарь (33-дахи һургуули), Константин Гетманский (3-дахи лингвистическэ гимназии), Алена Дубровина (33-дахи һургуули), Илья Иванов (37-дохи һургуули), Евгения Ильина (33-дахи һургуули), Виктор Мохосоев (3-дахи гимназии), Анна Попова (42-дохи һургуули), Оксана Попова (33-дахи һургуули)), Яков Перелыгин (49-дэхи һургуули), Лилия Султанова (37-дохи һургуули), Алексей Угольников (42-дохи һургуули), Баир Цыбенов (47-дохи һургуули), Ира Семенова (25-дахи һургуули), Мария Польшникова (42-дохи һургуули), Ирина Филиппова (25-дахи һургуули). Зарим нэгэн медальнуудаа өөһэдөө абажа шадахагүй байба. Юуб гэхэдэ, эльдэб мүрысөөнүүдтэ мордоһон байгаа шуу. Жэшээнь, Костя Гетманский ба Витя Мохосоев мүнөо Австрида эдир физигүүдэй уласхооронды мүрысөөндэ хабаяа туршалсана. Тэдэнэй ороодо гэртэхининь медальнуудыень абаба.

Россин Федерацийн габьяата багша, хотын 1-дэхи дунда һургуулида ороо хэлэ, литература заадаг Л. М. Филиппова үхибүүдтэ хандажа, үреэлэй һайхан үгэнүүдые хэлэхэдээ, ингэжэ тэмдэглээ һэн:

— Таанад хадаа ерээдүйн оюун түлхюурнүүд болонот. Орон доторнай үргэлжэлжэ байгаа доройтолые болоуулха, экономикоёо дээшэнь үргэхэ талаар гансал таанадта найдахаяа ондоо арга үгы. Тиихэдэ хатуужаһан үе сагһаа шулуун зүрхэтэй болохо гэһэн һургаал абаха бэшэ, харин юрын хүнэй гашуудал, гомдолые ойлгохо, үлэн хооһон, тулиһан хүгшэдые тэдхэхэ, үхибүүнэй нулимсые аршаха уян нимгэн сэдьхэлтэй ябахыетнай хүсэнэб.

3-дахи лингвистическэ гимназийн мүнгэн медальтайгаар дүүргэһэн Елена Хацкевич үгэ абахадаа, арбаад жэлдэ эрхимээр ном зааһан багшанартаа баяр баясхалан хүргэбэ.

17-дохи дунда һургуулине мүнгэн медальтайгаар түгэсхэһэн Наташа Занаевагай эжытэйнь хоөрэлдэхэдэм, ингэжэ хэлээ бэлэй:

— Басаганайнгаа амжалтада баярлангүй яахабиб. Юрэдөо, мүнөо жэлдэ ГУНОмнай яһала элбэг-дэлбэг гартай байба гээшэ. Тиихэдэ зарим һургуулинууд, жэшээнь, 3-дахи лингвистическэ гимназийн, жэл бүри һурагшадаа медальнуудта зуурщалдаг, энэ талаар саг соогоо саапһа-гуурһа бэлдээд, үгөөд орхидог саб-яб гуримтай. Харин хотын захын һургуулинууд нимэ дүй дуршэлгүй, шуран бэшэ байхаяал һанадаг. Наташын эгэшэ үрда жэл һургуули дүүргээ һэн. Гэмгүй һайн һуража гараа, гэбэшье медальда зуурщалха дүршэл һургуулидань байгаагүй.

— Наташа, ши ямар мэргэжэл, институт шэлэхэшниб?

— Медицинскэ институдта орохо хүсэлтэйб, харин эжымни гэрһээ холо табиха дурагүй.

— Эжынэр тиимэл байхаяа һанадаг. Үшөо дахин таанадые амаршалнаб. Удэшэлэн һургуулидатнай удэшэлтын бал-наадан болохоёо байна. Жаргалтай һайнаар үнгэргыт даа!

Хотын мэр В. К. Кукшиновай мэдэдэсөһэнэй ёһоор, хотын бюджедһээ медалист бүхэндэ 2 мянган түхэриг таһалагдажа үгтэхэнь. Тиихэдэ Россин Федерацийн газар дайдада долгэрһэн гурим — медалист институдта ороодоо, нэгэ шалгалтые эрхимээр тушаабал, абтаһанда тоологдохо гээшые мүнөо хубилгажа шадахагүй байна. гэбэшье энэ талаар Россин Федерацийн министерствэтэй хэлсэхэ, зүбшэхэ дуратайгаа мэдүүлээ һэн. Мүнөо жэлдэ ВСГИК энэ нинтэ гуримнаа хадуурхые шидээ: медальтай хүн ямаршье шалгалта барингүй, ороохо эрхэтэй.

И. ГОМБОИН.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: ГУНОгой хүдэлмэрилэгшэ Г. О. Дабаев Наташа Занаевада (17-дохи һургуули) мүнгэн медаль барюулжа байна.

Н. ЕФИМОВЭН фото.

УНШАГТЫ, ТАНИЛСАГТЫ:

2-дохи нюурта. Нарада нэгэ удаа гаража байдаг бэшэгүүдэй тусхай хуудаһан «Уншагшад зүбшэнэ, дурадхана, шүүмжэлнэ» гэһэн нинтэ гаршаг доро табигдаба.

3-дахи нюурта. Июнийн 12-ноо 22 — Бүхэроссийн дурасхаалай жагсаал. Д. Жигдурова: «Түбиһөо түби хүрэтэр».

4-дэхи нюурта. Поэт, журналист, публицист Георгий Дашабыловай түрэһөор 55 жэлэй ойдо. Ц. Цырендоржиев: «Дэлхэй дээрэ ажаһуугаашамни...». Һүүлэй үесын шүлэгүүдэй абдар h a a». Спортын тобшо һонинуудай суглуулбари.

Һанамжа

Үглөө эдихэ өөхэнһөө мүнөө эдихэ уушханиинь дээрэ гэнэ гүбди?..

Апрелийн 25-да үнгэрһэн Бүхэроссийн референдумэй дүн арад зондо эли болоо. Референдумдэ дуугаа үгэлгэдэ хабаадагшадай тоогоор болоходоо, Ельцин 58,7, процент зоной дуу абажа, найдабари схэтэй Президент болобо ха. Зүгөөр ондоо гуримаар оройдоол 37,7 процент болоно. Теэд энэ гурим юундэ хэрэглэгдээгүй юм?

Найдабари үзүүлэлгын дүн гол түлэб ямар шалтагаанууд һаа дулдыдааб гэхэдэ, миниий һанахада нимэ байна:

1. Мүнөө үедэ хото городуудаар коммерсантнууд, наймаашад олон болжо, аралжаа наймаан, мэхэ гохо мэтэ урдандаа үзэгдөө, харагдаагүйгөөр дэлгэрээ. Дуратайдаа архидаад, зайгаад, ехэ һайн ябаһан шэнги байна ха юм. Халуун шулуу долёожо үзоогүй, холын хараа бодолгүй нимэл улад, схэнхидээ залуушуул, Ельцинийе дэмжэбэ.

2. «Совершенно секретно» гээшые уншаад байхада (олон зон уншаагүй байха даа), референдум үнгэргэлгын асуудалаар Г. Е. Бурбулисай командын зохёоһон «нюуса түсэб» хэтэрмэ убайгүйгөөр эдилгэ, уулга, мэхэ гохо үргэнөөр ябуулха зорилготойгоор табигдаһан байна.

Манай республикада ехээр һанаагаа зобоод, гэнтэ гүйлгэжэ ерэһэн В. Шумейко гээшымнай гол зорилго тэрэ «нюуса» түсэбтэй сэхэ холбоотой байшаба. Тэрэ ноёмнай манай городой зарим нэгые мэхэлжэ шадаба бэшэ гү?

Харин манай Яруунын һунгагшад Ельциндэ этигэнэгүйбди гэжэ сэхэ мэдүүлээ юм. Энэ түсэбэй ёһоор хэгдэһэн ябуулганууд бага бэшэ нүлөө Ельциндэ үгэбэ ха гэжэ һанахаар байна.

3. Референдумэй бюллетень дээрэ табигдаһан асуудалнуудые зүбөөр ойлгоогүй зон олон байгаа. Референдумэй үнгэрһэн хойно болоһон хоорэлдөөнүүдһэ мэдэхэдэ, жэшээнь, манай нютагта Ельциндэ этигэнэгүйб гэбэб гэжэ, «Угы» гэһэн асуудал зуражархиһан зон олон байгаа. Нимэрхүү алдуунуud бэшэшье нютагуудта болоһон лэ байха.

Арад зондоо харша хохидолто ябадалаа Ельцин үргэлжэлүүлэг гэһэн удхатай дүн референдум асарһан болоно гү? Ингэд саашадаа ямар байдалда орохомнай гээшэб? Ямар политика ябуулжа байһан Президентые дэмжэнэбибди?

Урдандаа манай малшад, механизаторнуud курорт, санаториодо Крым, Сочи, Хара далайн эрье руу ошожо амардаг, аяншалгын путевкоор Украина, Латви, Литва хүрэтэр ошодог, нислэл хото Москвадахи ВДНХ-да юумэ хаража сэнгэдэг, «эһээ гээдэг», түүхэдэ мартагдашагүй хангалгануудые, эдлэдэг байгаа. Мүнөө алим бэ тинмэ хангалгануud? Угы! Мүнөө үедэ хүдөөгэй ажалшад малайнгаа бэлшээриһээ саашаа гараха аргагүй болошоо.

Энэл даа манай Президентын ажал ябуулга.

Манай нютагта болоһон бухы эрхэтэдэй үргэн суглаан дээрэ зарим эхэнэрнүүдэй хэлэһэн үгэ дурдая: «Һүүлэй үедэ эндэмнай зарим нэгэн гэр бараандаа һүүн үдэргүй архи худалдажа, зарим нэгэн баабайнарай һарын салин хүлһэ тоножо, үхибүүдыемнаи хохидолдо оруулжа баяжана».

Энээнһээ уламжалан, 1992 оной сентябрь һарада Далайламын Ивалгын дасанда зарлиг буулгахада, хэлэһэн үгэ дурдая: «Миниий буян хуряаха гэжэ мүргэхэ бэшэ, харин бусадые энхэрхэ, бусадые хайрлажа, бусадай аша тусые саг үргэлжэ бодожо, бусад тухай саг үргэлжэ мэхэйржэ ябаха хэрэгтэй, Гансал оорынгоо һайниие бодобол, жаргалтай байхагүйт» («Буряад үнэн», декабрийн 17, 1992 он).

Эндэ хэлэгдэһэнэй ёһоор, аралжаа наймаа хэжэ, арад зонойнгоо болсод нүхэдэйнгөө мүнгөөр баяжагшад хэды шэнээн буян эдлэхэб даа?

Имагтал Ельцинэй урагшагүйдэһэн политикын ашаар гол ажалһаа үлдүүлээд хоол хубсаһанайнгаа түлөө, наймаашад боложо, ажаллаха баатай болоно. Нимэл Президентые дэмжэнэ хаямбибди даа.

Энэ президентмнай һэнгэргүйгөөр бэсэ дээгүүр абхуулдаг хүн юм ха. Россий гүрэн соо намһаа бэшэ удамарша мүнөө үедэ үгы гээд мэдүүлбэ гэжэ уншаа бэлэйб. Үнгэрхэдөө, монсогор хара тархяа поезд доро табижархихаб гэһэн хүн гүб даа.

Нимэ гүнзэгы бодолгүйгөөр үгэ хэлэдэг хүн хэлэһэн үгэдөө хэр эргэ хүрэжэ, гүрэнэйнгөө шухала асуудалнуудые шиндхэжэ шадаха гээшэб гээд һанахаар болодог юм.

Мүнөө үедэ бидэ ямар общество байгуулхын түлөө тэмсэнэ гээшэбибди? Юрын улад ойлгоногүйбди.

Харин М. С. Горбачев худал, үнэншье һаань, «энэрхы социализмын» түлөө гээд хэлэдэг байгаа.

Харинн гүрэнүүдэй урда демократуудай һаймһаралга ехэдэшоо гү гэжэ В. Крючков, А. Руцкой гэгшэдэй хэлэнээр ойлгохоор болоно. Үнгэрхэдөө, гүрэнэйнгөө, Зэбсэгтэ Хусэнүүдэйнгээ хамаг нюусые, һайрхадаг болошоһон байнабди.

«Россида Президент хэрэгтэй гү?» гэһэн В. Базаровай статья («ПБ», апрелийн 16, 1993 он) уншаад байхадаа, тэндэ хэлэгдэһэн дурадхалыень гүйсэд дэмжэнэб.

Үнэндөө энэл хүнһөө боложо, манай гүрэн соо һүүлэй үедэ, арад зоной дунда шуулган, арсалдаан, үнгэрхэдөө наншалдаан, аласалдаан болоно. Анхандаа эбтэй, эмхитэй байһан арад зон мүнөө хоёр анги болошобо.

Президент спикер хоёрой хооронд яһа хаяашан болоод байна. 70 гаран жэлдэ бидэ президентгүйгөөр ямаршье шуулагүй, амгалан тайбан байдалда байгаабди.

Үнэхөөрөө Президентын засагай үлүү болоод байһыень олон уршагта ябадалнууд гэршэлнэ.

А. Руцкойн хэлэһэнэй ёһоор, гүрэндөө хэдэн миллиард гарза хохидол гаргадаг 10-аад мянган тушаалта ноёд Президентые тойроод һууна ха.

Юрэдөөл, бидэ «уушхаар» олон үдэр тэсэхэгүйбди, үглөө эдихэ «өөхэнэйнгөө» хойноһоо тэмсэбэлнай, дээрэ байха ха даа гэжэ һананаб.

Ц-Е. ЦЫРЕНОВ.

Яруума.

Редакцида ерэһэн бэшэгүүдһээ

НҮХЭДТЭЕЭ ХАРЮУ ХҮЛЕЭНЭБ

Хэдыхэн үгоор хандахыемни зүбшөөгыт. Би Мухар-Шэбэрэй аймагай Хушуун-Үзүүр һууринда ажаһуудаг, танай газетые ходо уншадаг Цыренов Бата Бадмаевич гээшэб. Таанадта хандаһан хэрэгни гэхэдэ нимэ: 1948 ондо би «1941—1945 онуудай Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай үедэ шэн габьята ажалай түлөө», 1986 ондо «1941—1945 онуудай Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнда илалтын 40 жэл» гэһэн медальнуудаар шагнагданхай, хүнгэлэлтэнүүдтэ хүртэхэ эрхэтэй гэһэн үнэмшэлгэтэй хүм. Энэ жэлэй эхээр гараһан тогтоолой ёһоор пенсидэмни 50 процент нэмэлтэ хэгдэхэ байгаа. Аймагайнгаа собестэ мартын эхээр хандаһамни, пенситнай апрель—май һарануудта түлэгдэхэ гэжэ найдуулһан юм. Харин тэрэнь мүнөө болотор түлэгдэнэгүй. Ганса бэ хүндэ гурбан мянган түхэригэй нэмэлтэ сохл хэрэг байгаал даа.

Энэ асуудалда харюу ганса намда хэрэгтэй бэшэ. Дамдинова Цырендари, Дашиев Будажаб гэгшэд адлирхуу байдалда оронхойбди.

Пенсийн талаар туһалхыетнай бидэ гуйнабди.

ТҮЛЕЭН ТУХАЙ

1985 оной шуһанай даралтатай боложо, бүридхэлдэ абтаһан үбшэнтэн болоо агшаб. Һүүлэй үедэ өөрөө түлеэ залһаяа бэлэдхэхэ шадал барагдаа. Тинмэһээ соц монойнгоо зайһанда хандаһыемни, транспорт байхагүй гэжэ ойлгуулаа.

Харин тинхэдэнь манай хүршэ «Путь Ленина» нэгэлөгшо Г. М. Чубуковада хандажа, эндэ дурдаһан медальнууд тухайтнай хэлэһэмнай, хүнгэлэлтэдэ хүртэхэ эрхэ тухай үнэмшэлгэ пенсидэ 50 процент нэмэхэ эрхэ олгохо ёһогүй гэжэ харюусаба. Тинмэһээ, хүндэтэ нүхэр, нэмэлтэ мүнгэн тандa ерэнэгүй гээшэ гааб даа.

Хоёрдохёор, танай сомоной захиргаанай гулваа хэн байгаа юм бэ, мэдэнэгүйбди. Тэрээндэ редакци захирха эрхэтэй бэшэ. Харин газетэдээ нигэжэ дурдаад байхадамнай, нэрээ хүндэлхэ гулваа байбал, туһалха бэзэ гээд найданабди.

Нимэл даа, хүндэтэ Бата Бадмаевич.

Б. ТОКТОХОЕВА
хэблэлдэ бэлдээ.

ҮНДЭР НАҺАТАН «ҮНЭНӨӨ» УНШАҺААР...

ХОРИ ЗАНДАА ҮЛЭГ ЛЭ

Буряадаймнай телевидени «Литературна хэлэн» гэһэн дамжуулга бэлдэжэ, харагшадайнгаа анхаралда дурадхаа һэн. Буряад литературна хэлээсэ сонгоол үгүүлбэридэ оруулаа һаа, ямар бэ гэһэн асуудал энэ дамжуулгада табигдаһан байна.

Олон бага яһатан, тэрэ тоодо буряадуud, 1970-аад онуудаар түрэл хэлэнтээсэ хасажа эхилээ һэмнай. Һүргуулиин үхибүүдтэ, илангаа аха классуудай һурагшадта, буряад хэлэн ба литератураһаа бэшэ бусад предметүүд гансал ород хэлэн дээрэ заагдадаг болоо һэн. Хүүгэдэй саадта ябаһан багашуул ород нүхэдөөрөө үглөөнһөө үдэшэ болотор наадаһаар, ород хэлэндэ орохо баатай болодог байгаа. Тэрэ үедэ радио, телевиденеэршье хэгдэдэг байһан буряад дамжуулганууд даншье һаа үлүүсэ ехээр хаһагдаһан байна.

Мүнөө үндэһэн соёлоо, хэлээ, түүхээ, ёһо заншалаа һаргээхэ хүдэлөөнэй эхилжэ байхада, буряад литературна хэлэн тушаа асуудалнууд гарахал ёһоороо гарана. Дээрэ нэрлэгдэһэн дамжуулга тушаа өөрынгөө һанамжатай хубаалдаһуу. Бидэ үнин холоһоо хори бурладуудай хэлэн дээрэ уншажа, бэшэжэ, хөөрэлдэжэ һуранхайбди. Түрэл хэлэн дээрээ сэбэрээр хөөрэлдэжэ шадахагүйшье хүнүүд хори хэлэ ойлгодог болонхой. Тэд мүнөө болоходо, энэ үнан хори хэлээ сонгоол болгоо һаамнай, буряад хэлэндээ һуража байһан зон бүри ехээр ядалдаха гэжэ һананаб.

Хоёрдохёор, хори хэлэн дээрэ хэдэн арбаад жэл соо хэблэгдэжэ байһан номууднай—«Үзэглэлгээ» эхилээд, бухы зүжэгүүд, шүлэгүүд—сонгоол хэлэнэй үльһанда оруулагдаха болоно гэшэ гү? Мүнөөнэй хүшэр хүндэ сагта таарахагүй ехэ гаргаша хэндээ хэрэгтэй юм? Тинхэдэ һэргэжэ ядажа байгаа хэлэндэмнай хүндэхэн «ташуур» бууха болоно бэшэ гү?

Агын, Хорин, Хэжэнгын, Яруунын, мүн бусадшье аймагуудай буряадуud хори хэлэн дээрэ, тэрээндэ дүтэрхы хэлэн дээрэ ярилдана ха юм. Эдэ бүгдэһоо уламжалан, миниий һанахада, энэ мүнөө байһан хори хэлэмнай литературна зандаа үлоо һаа дээрэ ха.

В. ЖАПОВА.

Хори.

СУУТА АДУУШАД БИИ ГЭЭШЭ ГҮ?

Танай газетын нюурнуудта Буряад Республикын суута адуушад, эрхим мэргэшүүл тухай толилолгонуудые уншадаг һаа, схэл һайн байгаа гэжэ һанагшаб.

Миниий эжы арбаадтай ябахадамни, нютагайнгаа (Уляаһата, Холболжын нуур багай) суута адуушад тухай хөөрэдэг бэлэй.

Одоол ёһотой бэрхэ адуушад байһан ха даа. Бэшэхэ болоо һаа, олон зуугаад мүрнүүд болохо.

Тусгаар һургажархиһан ургаша морид гэжэ байһан ха. Эзэн адуушанайнгаа ургаа шэрээд адуундаа дүтэлхэдэнь, тэрэнь адуунһаа гараад, һаахалзажа, туруугаараа газар сабшасагаажа байдаг һэн.

Эзэнэйнгээ унажа ябаһан морёо табяад, хазаар эмээлээ баряад, ургаа шэрээд дүтэлэн ошоходонь, хүдэлэнгүй хүлсэжэ байха.

Тинхэдэнь эзэнинь ургашала хазаарлаад, эмэллээд, хэрэгтэй адууһан руугаа шэглүүлхэдэнь, шуумайса эрьюулээд лэ, адууһанай дээрэнь буудаг һэн ха. Лажашье харайлгаа, гүйлгөө һаань, морининь эзэсэ унагаангүй, ургалагдаха адууһа хүсэхэ. Бэрхэ ургашан ургала нэгэ хоёр дэлсэд лэ, гуйбаяа эрээд лэ, гэнтэ эмээлэйнгээ хойто бүүргын арада һуужа, аһан шадалаараа тэрьедэжэ ябаһан адууһаяа гэнтэ угзаран татажархиха. Ургаша морининь һургамал байһан хадаа эзэнэйнгээ хүдэлсэ бүхэнине мэдэхэ болонхой, ургаяа татахадань зог татаад, түшэлгэ шэнги боложо, туһа хэдэг байгаа.

...Мүнөөнэй үе сагта тинмэ бэлиг шадабаритай адуушадтай, ургаша моридтой нютагууд Буряад Республикын дэбисхэр дээрэ хаагуур байна гээшэб? Энээн тухай ологоо бэшээ һаа, схэл һайн байгаа.

Энэ жэлэй майн 2-то «Аяншалагшадай клуб» гэжэ дамжуулгада КНР-эй Дотор Монголой зунай һайндэр тухай киносюжедтэ адуушадай морн ургалхые харуулаа һэн. Би схэл һонирхожо хараа һэм. Бэшэ зон яагаа юм бэ, бү мэдэс! Ёһотойл адуушад тэндэ олон ха...

1992 оной январийн 5-да Останкиный ТВ «Һолонго» фестивалийн шанда хүртэһэн монгол арад уласай «Дэмбэ» гэжэ гарай хурганай наада харуулаа һэн. Малшадай хээрэ малдаа ябахадаа гү, али зэргэлээ таниха айлнуудтайгаа энэ наада хэхыень харуулхын хажуугаар, гүрэнэй эзргэдэ энэ «Дэмбын» мүрысөөнэй үнгэргэгдэжэ байхые харуулаа бэлэй. Нааданай заһараар морн ургалхые хэды дахин харуулаа һэн. Ёһотойл адуушад Монгол орондо олон ха гэжэ ойлгоо һэм. Урданайнгаа гурим журам, дүй дүршэл, эди шэдиеэ алдаагүй ябаһан адуушад, малшад үшөө бии юм байна.

Теэд Буряадтамнай урданай малшадай ёһо заншал, илангаа адуушадай дунда, хэр үлэнхэй гээшэб? Урданай адуушадай ёһо заншалые, гурим журамые, дүй дүршэлые, шадабари мэргэжэлые абажа ябаһан элитэ адуушадай байбаб, «Үнэнэй» нюурнуудта бэшэхыетнай хүсэнэбди. Буряад хүнэй омогорохоо нэгэ мэргэжэл—шадабаринь гэхэдэ, эмниг адууһадые ургалха, һургаха ябадал байгаа ха юм. Адуушан бүхы бэлиг шадабариараа дээдэ туханда бэлээр хүрэдэгүй байһан хаш. Эндэ хурса ухааншье, һургаалшье, дүршэл, шадабаришье, зоригшье хэрэгтэйл байгаа.

Теэд мүнөө үе сагта энэ һайхан заншалнай алдагдажа байна. Һэргээхээр болоо бэшэ гүбди?

Мүнөө үедэ адуунай эмнеэн гээшые тусгаар уйтан хорёо соо хэдэг болоһон. Тэрэнь хүнгэншье, түргэншье, амар юм аабза, теэд ямаршье ларжаагүй. Адуушадай, залуу хубүүдэй урданайхи шэнги үреэ шүдэлэнгүүдые ургалжа, эмнеэ хэхэ юумэн үгы болонхой.

Буряадай Республика соо суута адуушад бии гээшэ гү? Бии һаань, уншаял, хараял, урняял! Гэбэшье Буряад Республикада дошхон зээрдые ургалан барижа шадаха бэрхэ адуушадай оорынгоо нютаг нугада бии һаань, «Үнэн» һониндоо бэшэжэ, дуулгажа хайрлыт.

Б-Н. ЛХАМАЖАПОВ.

Ага.

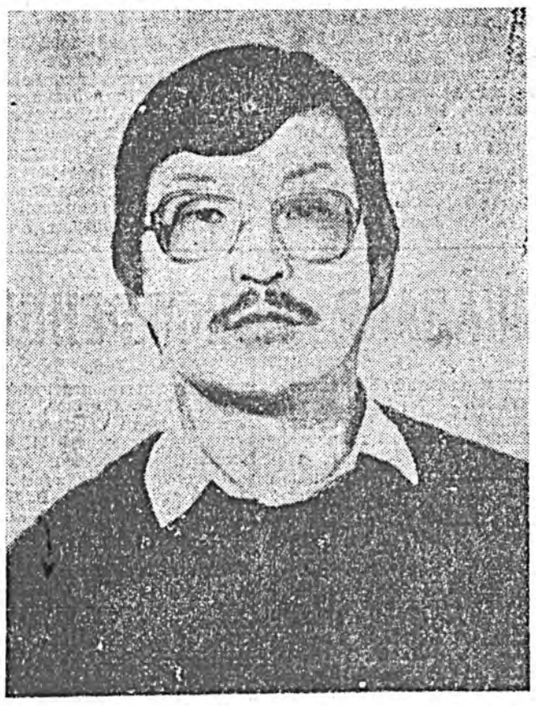

Яруунын аймагай Мужыхын зон ехэ, багагүй Цырен Санданович Цынденжаповые таниха байха. Цырен Санданович багашуул болон эдиршүүлэй спортын һургуулийн тренер юм. Ургажа ябаа үетэнние һоринжо, бэеыень шандаанаһатай, сэдьхэлыень хүсэл зоригтой байхаар хүмүүжүүлнэ.

Тренерэй дурадхалаар, эдэбхи үүсхэлээр нютагай суута хүбүүдэй нэгэн Ц. Бимбаевай мүнхэ дурасхаалда зорюулагдаһан мүрысөөн үнгэргэгдэжэ эхилээ һэн. Аймагай захиргаанние, нитын эмхи зургаануудые, предприятинуудые элсүүлжэ, энэ мүрысөө эмхидхэлгэдэ шэглүүлхын түлөө Ц. С. Цынденжапов ехэхэн ороддолгэ гаргаһан байха юм. Мүнөө үедэ энэ мүрысөөн республикын болохоһоо гадна уласхоорондын удха шанартай болонхой.

Эдэбхи үүсхэл ехэтэйгээр, шуналтайгаар ажалаа ябуулдаг тренерэй ашаар Мужыхын эдиршүүл олоороо спортоор бэеэ һоринжо эхилээ. Эдиршүүлэй дунда гэмтэ ябадал гаргаха ушарнуud мүнөө үедэ үгы шахуу болонхой. Һургуулийн багшанартай ажалаа нэгэдүүлэн, хүүгэдые зүбөөр, дүрбэн тэгшээр хүмүүжүүлхэ хэрэгые хамтаараа бэелүүлдэг байһанайнь үрэ дүн энэ ха юм.

Мүнөө бэрх» тренерэй һоринон хүбүүдэй дунда мастерта кандидадуud, спортын мастернуудшье бии болонхой. Худэр бүхэриг эрмэлзэт зоригтой хүбүүдые хүмүүжүүлжэ байһан тренертэ бүри ехэ амжалта хүсэе.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Ц. С. Цынденжапов.

Э. БУДАЕВАЙ фототекст.

УРМАТАЙ ҺАЙХАН ЛЭ

Буряадай радиогой дамжуулдаг «Алын талын аялгые» хэдэн жэлдэ таһалгарлагүй шагнажа байнаб. Тингэжэ байтарни, нэгэтэ намда танил бэшэ нэгэ дуушан «Тсонто нютаг» гэжэ дууе айхабтар гоёор дууладаг болоо һэн. Харин тэрэнэй хэн байһаниие нёдондол мэдээб. Тэрэмни Хлагта нютагай хүн — дуушан Аюша Данзанов байба.

Энэ дуушаниие, Вера, зорюута олжо, миниий тэрэнэй хоолой һайхашаажа, зүрхэ сэдьхэлээ хүдэлгэдэг тухай мэдүүлжэ, ажалдань аргагүй ехэ амжалта намһаа хүсыта.

Вера, Та бидэ хоёр хорёод жэлэй саада тээ баһал «Буряад үнэнөөр» танилсаа һэмди. Би тингээд бэшэхээ болишоо һэм. Хүлисөөрэйгты. Тингэбэшье танай бэшэһэн юумэнүудые уншаһаарби. Мүнөө Петропавловкада ажаһуудаг гэртэхиндээ ерээд байнаб. Июнь соо Мухар-Шэбэрэйнгээ интернат байшанда ошохоб даа.

Би танда, Вера, найданаб. Обогыетнай мэдэнэгүйб. Аюша Данзановта, эрхим дуушанда, талархалыемни дамжуулыт.

З. МУНКУЕВА,

РЕДАКЦИҺАА: Зинаида Мункуевагай хандаһан хүн Вера Эрдынеевна Токтохоева. Танай гуйлтые. Зина, манай хүдэлмэрилэгшэ хүсэлдүүлхэл байха. «Байгал» ансамблийн дуушан Аюша Данзанов мүнөө гастрольдо гаранхай ябана.

Зина, танда бухы һайн һайханиие хүсэнэбди.

Хэблэлые хэрэглэн...

Хэблэл гээшэ арад зондо алба хэдэг. Бидэ уншагшадай гэнтэ хэблэлээ хэрэглэхээ болишоо һаа, юун бололтой гээшэб? Хогоосон хооһоншье һаа, үгэнүүд ээгүй боложо хаташахал. Тинмэһээ бидэ хэблэл гээшые үргэнөөр хэрэглэхэ ёһотойбди. Буряадууд «Буряад үнэн» «Байгал» журнал хоёроо алдангүй анхараад ябабал, нэгэнэй тухай мэдээсэлтэй, һонирхуулха һонинтой ябахал байхабди.

Би, жэшээнь, газетэ, журналгүйгөөр байжа шадахагүйгоо сохом мэдэнэб. Зүгоор тэндэ, тэдэнэй нюурнуудта хэблэгдэжэ үзоогүй шахуу хүн гээшэб. Тинмэһээ эрхэсэ хэрэглэн. Сэлэнгын аймагай Ноёхоной үндэр наһатай багша Дулма Батуевна Улымжиевае амаршалаад, нютагайнгаа музей улам гоё, улам баян болгохыень, Ангелина Гунзыновна Будаевае уран гоё шүлэгүүдээрээ улад зоной амаршалжа ябахыень, Вера Ефимовна Хабадаевае—аша зээнэрээ хүмүүжүүлжэ, нютагайнгаа һургуулида, арад зондоо туһатай ябахыень, «Сэлэнгэ» ансамблийн үбгэд, хүгшэдые урданай дуунуудые удаан саг соо таталуулһаар ябахыень үнэн зүрхэнһоо хүсэнэб. Нимэ амаршалга, хүсэлнүүд ганса радио, телевиденеэр дамжуулагдаха бэшэ, мүн түрэл хэблэлэйнгээ хүсөөр хүсэндоо хүрэхэнь болтогой.

Амаршалагша Р. ИРИНЧЕЕВА.

ДУУНУУДАЙ ҮГЫЕ ТОЛИЛЫТ

Бидэ гэр бүлөөроо «Үнэн» захижа, һонирходог болонхойбди. Һарадаа нэгэ удаа гарадаг «Буян» гэжэ хуудаһанда анхаралаа холо табидагбди. Тинхэдэ буряадуудай түүхэдэ, ёһо заншалда, сэсэ мэргэн һургаалда хамаатай һонин статьянууд толилогдожо, газетын хуудаһануудые гоёоно гэхэ байнабди. Гадна хүршэ Агын, Усть-Ордагай автономито округуудай һонинуудые уншанабди.

Гэхэтэй хамта, «буряад үнэнэйхидые» шэнэ дуунуудай үгэнүүдые үе-үе болоод хэблэжэ байхыень гуйнабди. Эдэ жэлнүүдтэ һайхан буряад шэнэ дуунууд олон болоо. Дуунуудые шадаа һаа, миндаһан дээрэ буулгажа абахые оролдонобди. Гэбэшье зарим дуунуудай авторнуудые, мүн үгэнүүдыень мэдэнэгүйбди. Тинмэһээ Дымбрын Ринчиновагаа ладаг «Улаан-Удэ», хэл даа дуран», Хаа Аюржанаева Баяр Ба жнев хоёрой гуйсэ «Зугаалай» гэжэ дуун мүн монгол «Эжы» гэж нуудай үгэнүүдые, по дые газетэдэ толилы ехэтэ гуйнабди.

ЖАНАЕВТАНАЙ Б
Хори.

Ланай респ
ураллсалай
хоорон

ҺӨӨРГӨӨ
БҮ ТЭХЭРИҺ

«Россий һониной», пондент Г. Ыпыловай гие хаашие үгыэй» статья уншаад, схэл г уур сухалин хүрөө, мнай буриад юрэ аад, досоо тээгээ юу хүн байшабал. Бура голнуудай хэд гэшэ мэдэхэшьегүй, нацио оорын мэдэрэлгүй хүн ойлгооб.

Тэрэ урагшаа һ бурлад зоной дэмжэх ная алдуу эндүүень саха аад, муушалха, лэх» һанаатай. Ямарш оойэдынгоо бэрхэ шадаар, агууехэ хү омогорходог ха юм. рээ Чингис-хаанай бурхантаяа адли дэлгээд байдагби. хаанай дүрэтэй тэмд гээдиие ябахада нах

Муноо сагта бидэн гие хаан мэтын хүтэ хы бэлигтэй ударидаг рэгтэй. Үшөө тинхэд дэд» гэжэ эмхинэ шад түхай эдэб шаш байб гээд гарадаг зан Тэдэнние даража яд В. А. Хамутаев Пронькинов хоёр х мүнгэ оложо, ажал ябуулнаб гэһэн м хэгдээ хаш.

Арад зоной гүйсэ най түлөө һанаата эдэ эрэлхэг хүүгүдэ омогорохохо, тэдэнние ха бэшэ, дэмжэхэ, ал дүүень заһалсаха ёһо Эдэ зомнай бодото буряад зоной хамтар дэжэ, үнгэрһэн түүх гээхын, ерээдүйгөө зо ажана амгалан ажа түлөө ороддоно бэшэ

Шуһата 1917-1937—1945 онуудые на гүт? Энэ сагнай бү тэхэриһэй. Коммун рим зарим зондо ба гаа. Нааданай түрүүлэн, НКВД-гэй ноёдто, Г Политбюрогой гэшүүд хозой түрүүлэгшэ мэ дэб дарганарта...

Миниий һанамжа даа.

С. ЦЫБЕ

Захаамин.

ТАНИЛ
ТАЛААЯ
ХАРААД...

Урданайнгаа но Хэжэнгэдэ ябаһандал шын сагта аали нам алхалан ябаха саг Гэнтэ ямар нэгэн хэрэгэй гараа һаа, даа зальбара зальб нэгэ тээшэ ошоод Бэшэ ушарта нарата хэрэглэнэ гээшэбди.

Мүнөөнэй залуш гарынь зохолдог б гээшэ. гү — һамбаа лэ эндэ-тэндэ ябаһа тэрэ хүнние барижа жорхидог болоо.

Үнгэрһэн жэлэй һара соо Тогтохо Са ые нэгэ нүхэрэйнь хэршүүл һайсахан ал табяа һэн. Бурхан х тэдэнь амиды мэнда юм.

Альгаяа зохолшоо хаха, бажууха юумэ жо ядажа ябаһан Хэжэнгынгээ суута дэ һурадаг байһан тай һэн. Нэгэнийнь галаев Шойжамсын ушоо хоёр нүхэдтэй цидэ баригдаа юм Теэд һүүлдэнь дуулаг эдэнэр ямаршье саагүй хөбэртэй һэн.

ПУЖКХ-гай дарга Батоцыренович Нам хулинганууд гонзойсо тэрэнь сохёод, багад һэндэл, милиционер ланние гүбижэ баригдаһан байна. Теэ эмэ амсаа хаб?

Ямаршье эмэ амс Эдэнэр эмээ амсаха леэжэ байна гэжэ «Б үнэнэй» худал мэдэ нние гайхахаар лэ хүбүүдынь бултада гэй албанда мордоо галан тайбан албаяа байна. Энээн тушаа линн 17-ной номерто дохэдээ, Базарсадуев ренов хоёрые сүүлэй хэбэрн хулеэнэ гэжэ лаар бэшэгдэнэ бол

Сохиулһан милиц ямар аргаар, юундэ нние хулисөө юм. Мэ аргагүй. Дали дороо д дан схээр үмөөроод б най, залуушуулнай схээр хинрэшэхэ зон г

Теэд эдэ бүгэдые гай гулваа, зайһануу мэдэнэ. Зүгөөр шэхэ лаад, танил талаараа бюулаад байхадань, ябадал олошоронгүй даа.

ХАЛУУН Г
(Нимэ нэрэ би өөр үгөөб. Хүлисөөрэйт
Хэжэнгэ.

ТАНИЛ ТАЛААЯ ХАРААД...

Урданайнгаа но Хэжэнгэдэ ябаһандал, шын сагта аали нам алхалан ябаха саг Гэнтэ ямар нэгэн хэрэгэй гараа һаа, даа зальбара зальб нэгэ тээшэ ошоод Бэшэ ушарта нарата хэрэглэнэ гээшэбди.

Мүнөөнэй залуш гарынь зохолдог б гээшэ. гү — һамбаа лэ эндэ-тэндэ ябаһа тэрэ хүнние барижа жорхидог болоо.

Үнгэрһэн жэлэй һара соо Тогтохо Са ые нэгэ нүхэрэйнь хэршүүл һайсахан ал табяа һэн. Бурхан х тэдэнь амиды мэнда юм.

Альгаяа зохолшоо хаха, бажууха юумэ жо ядажа ябаһан Хэжэнгынгээ суута дэ һурадаг байһан тай һэн. Нэгэнийнь галаев Шойжамсын ушоо хоёр нүхэдтэй цидэ баригдаа юм Теэд һүүлдэнь дуулаг эдэнэр ямаршье саагүй хөбэртэй һэн.

ПУЖКХ-гай дарга Батоцыренович Нам хулинганууд гонзойсо тэрэнь сохёод, багад һэндэл, милиционер ланние гүбижэ баригдаһан байна. Теэ эмэ амсаа хаб?

Ямаршье эмэ амс Эдэнэр эмээ амсаха леэжэ байна гэжэ «Б үнэнэй» худал мэдэ нние гайхахаар лэ хүбүүдынь бултада гэй албанда мордоо галан тайбан албаяа байна. Энээн тушаа линн 17-ной номерто дохэдээ, Базарсадуев ренов хоёрые сүүлэй хэбэрн хулеэнэ гэжэ лаар бэшэгдэнэ бол

Сохиулһан милиц ямар аргаар, юундэ нние хулисөө юм. Мэ аргагүй. Дали дороо д дан схээр үмөөроод б най, залуушуулнай схээр хинрэшэхэ зон г

Теэд эдэ бүгэдые гай гулваа, зайһануу мэдэнэ. Зүгөөр шэхэ лаад, танил талаараа бюулаад байхадань, ябадал олошоронгүй даа.

ХАЛУУН Г
(Нимэ нэрэ би өөр үгөөб. Хүлисөөрэйт
Хэжэнгэ.

...ҺӨӨРГӨӨ ...БҮ ТЭХЭРИЙ...

«Россин ...ниной», ...идент Г. Гыныловэ... ...с хаанние үгылэн... ...атья уншаад, сэхэл... ...р сухалин хүроо... ...гай буряад нэрэ... ...д, досоо тээгээ ю... ...ш байшабал. Бур... ...лнууднай хэд гэш... ...дэхэшьегүй, наци... ...рын -мэдэрэлгүй х... ...лгооб.

Тэрэ урагшаа ...ряад зоноо дэмжэх... ...н алдуу эндүүсэ... ...ха аад, муушалха... ...хэ нанаатай. Ямар... ...нэдынгоо бэрхэ... ...адаар, агуулхэ х... ...могорходог ха юм. ...ө Чингис-хаанай ...лгээд байдагби. ...рхантаяа адли... ...анай дүрэтэй тэмд... ...эднье ябахада яах... Мүнөө сагта бидэн... ...с хаан мэтын хүт... ...ы бэлигтэй ударида... ...стэй. Үшөө тинхэдэ... ...л» гэжэ эмхин... ...ад тухай элдэб шо... ...йд гээд гарадаг зан... ...дэнине даража я...

А. Хамутаев ...ронькинов хоёр х... ...нгэ оложо, ажал... ...ууднаб гэнэн м... ...гдээ хаш.

Арад зонойгоо ху... ...й түлөө нанаата... ...э эрэлхэг хүнүүдэ... ...огорхохо, тэдэнине... ...бэшэ, дэмжэхэ, а... ...үень заналсаха ёс... ...дэ зомнай бодото... ...ряад зоной хамтар... ...жэ, үнгэрһэн түүх... ...эхын, ерээдүйгоо зо... ...кана амгалан аж... ...лоо оролдоно бэшэ...

Шуһата 1917 ...937—1945 онуудые... ...гүт? Энэ сагнай... ...тэхэриһэй. Коммун... ...м зарим зондо на... ...а. Энээл түрүүлэн... ...КВД-гэй ноёдто, Г... ...олитбюрогой гэшүүд... ...зой түрүүлэгшэ м... ...б дарганарта... ...Минин - нанамжа... ...а.

С. ЦЫБЕ...

Захаамин.

ТАНИЛ ТАЛАЯА ХАРААД...

Урданайнгаа но... ...эжэнгээ ябаһандал... ...ын сагта аали нам... ...халан ябаха саг... ...нтэ ямар нэгэн... ...рэгэй гараа наа,... ...а зальбара зальб... ...гэ тээшээ ошоод... ...шэ ушарта нарата... ...рэглэнэ гээшэбди... Мүнөөнэй залуу... ...рынь зохолдог б... ...эшэ. гү — намбаан... ...эндэ-тэндэ ябаһа... ...рэ хүнине барижа... ...рхидог болоо. Үнгэрһэн жэлэй... ...ра соо Тогтохо, Са... ...е нэгэ нүхэртэйнь... ...ршүүл һайсахан л... ...бяа һэн. Бурхан х... ...дэнь амиды мэндэ... ...ы.

Альгаяа зохолшоод... ...ха, бажууха юумэ... ...э ядажа ябаһан... ...жэнгынгээ суута... ...й һурадаг байһан... ...й һэн. Нэгэнинь... ...лаев Шойжамсын... ...ноо хоёр нүхэдтэ... ...дэ барингдаа юм... ...эд һүүлдэнь дуулг... ...энэр ямаршье зо... ...агүй хэбэртэй һэн.

ПУЖКХ-гай дарга... ...атоцыренович Нам... ...лигануунд гонзойсо... ...рынь сохёод, багаг... ...ндэл, милиционер... ...ниие түбиг... ...ригдаһан байна. Тэ... ...мэ амсаа хаб?

Ямаршье зэмэ ам... ...энэр зэмээ амсаха... ...эжэ байна гэжэ «... ...энэй» худал мэдээ... ...не гайхахаар лэ... ...бүүдынь бултадаа... ...й албанда мордонх... ...лан тайбан албаяа... ...йна. Энээн тушаа... ...ш 17-ной номерто... ...хэдээ, Базарсадуев... ...нов хоёрые сүүдэй... ...бэрн хүлеэнэ гэжэ... ...ар бэшэгдэһэн бол...

Сохюулһан милиц... ...ар аргаар, юундэ... ...ие хүлисоо юм. М... ...гагүй. Дали дороо... ...н сехээр үмөөрооб... ...й. залуушуулнай... ...ээр хнирэшэхэ зон...

Теэд эдэ бүгэдые... ...н гүлваа, зайһануу... ...дэнэ. Зүгөөр шэхэ... ...ад, танил талаараа... ...рулаад байхадань,... ...адал олошоронгүй... ...а.

ХАЛУУН Г...

(Нимэ нэрэ би өө... ...угөөб. Хүлисоорэйг... Хэжэнгэ.

...ымбрын Ринчиновага... ...даг «Улаан-Удэ»,... ...л даа дуран»,... ...юржанаева Баяр Ба... ...ев хоёрой гүйса... ...Вугаалай» гэжэ дуун... ...н монгол «Эжы» гэн... ...удай үгэнүүдые, п... ...е газетдээ толилх... ...этэ гүйнабди.

ЖАНАЕВТАНАЙ С... Хорн.

...най республикада үнгэргэгдэхэеэ байһан эрдэм ...алсалай эмхинүүдэй хүтэлбэрилэгшэдэй регион хоорондын семинар—зүблөөе үгтуулан

...ТАЙНГАА СОЁЛ, ЁҺО ...НШАЛДА ТҮШЭГЛЭН...

...н Верховно Советэй Национальностьнуудай Совет Федерацийн арадуудай һэргээн хүгжэлэйн Гурэ...рамма тухай гол бодомжонуудые тунхаглаһан бай...документ соохи соёлой, ажаһуудалай болон оюун ...асуудалнууд эрдэм һуралсалай ажал ябуулгаар ...дэхээр даалгагдана. Якутск хотодо үнгэргэгдэһэн ...ронхын конференци дурсагдагша асуудал зүбшэ...на. Тэрээндэ хабаадалсаһан Россин Федерацийн ...уралсалай министр, техническэ эрдэмэй доктор, ...тор Е. В. ТКАЧЕНКЭТЭЙ хэгдэһэн хоорэлдөө ун...таа дурадхайнабди.

...ний Викторович, конференци Рос...шыхнеэ үнгэргэг...н дээрэ зүбшэгдэ...ал гансашье олон ...дуудһаа бүрндэһэн ...до шухала хамаа...мүн мүнөө үе са...салай бусадшье ар...жонуудта ашатай ...мэл гээшэ. Энэ ...е сагтаа нүлөөлхэ...удаа хэлсхээмнай ...байгаа. 120 ...ндэнэ яһатан...а түрэлхи хэлэн ...алсалтай гэхэ гү, ...дэнэ яһатанай һур...манай ороной ажа...нгэрһэн конферен...шанар тон ехэ. ...льна һургуули гээ...гансашье түрэлхи ...аарлагдана бэшэ. ...райнгаа соёл, ёһо ...дһаа үндэһэлэн— ...ь, бүхэдэлхэйн хүн ...соёлой түйлалта... ...э манай һурагшад ...ал эрмэлзэлээ хүг...даха зэргэтэй.

...р гол бодомжо...гуулинин зорилго ...ааб?

...э хадаа гурба юм: ...нэй алибаа үндэһэ ...аа соёлые хүг...глалга; олон үндэ...гай түрэн соо яба...анда хүрөөтэеэ ...н ёһо заншалнуу...н хүгжоожэ харил...сагайнгаа орилтэдэ ...н эрдэм һургуули...соорһон хүгжэлтын ...рэхэ.

...р ушарһаа эдэ зо...Россин эрдэм һу...урда табигдаха бо...

...хадаа ород гүрэ...нэн түүхэнээ дул... Ушарынь хадаа ...ной бүхы арадууд ...н түүхын шэнэ об...дэнэн салмад хар...лалтын үедэ үг ...гаа үндэһэн соёл, ...нуудһаа хашалта ...талагдаһан га...үйлэтэй байгаа. ...соёлой политикын ...нэ эрилтэ бүдүү...нгдаа һэн. Тэрэ...н Советэй Сүюзай ...ай соёл хадаа «түү...раа национальна, ...социалис» болохо ...йгаа.

...дэрээ энэмнай ...он яһатанай соёл ...убилган худхажа, ...ой, ород хэлэнэй ...э гаргаха зорилго ...жэй хойшолонгоор ...ы үндэһэ яһатанай, ...д ороймоо соёл ...хатаа, хохидоо.

...итикые эрдэм һу...ае анал абуулга ...байгаа гээшэ. Юуб ...шаад онуудай тэн ...ад онуудай тэн ...һургуулида шуда...ын түрэлхи хэлэнүүдэй ...о 44 болотороо ...н байна. Хизаар ...нжэлэлгын, түрэл...н хэшээлнүүд -һу...программаһаа ха...рэлхи хэлэ аалга ...эр хороогдоо.

...манай гүрэнэй ...ын хүн зон-үгайн...эн соёл, ёһо заншаа ...холодуулагдаһан

...хэлэн, ород соёл ...йнэ яһатанай ха...ха ехэ нүлөөтэй, ...он хэрэгтэй зүйл ...арин мүнөө шэнэ ...тэдэ хайшаа гээ...

...оо. Россин Феде...ксал ород хэлэн ...э һургуули дүүр...хүүлэй үе болотор ...адна татар, баш...дүүл дээрэ дунда ...дүүргэгдэдэг ban...ндэ эхин гү, али ...ө дунда һургуу...д хэлэн дээрэ һур...үрэлхи хэлэн һу...предмет болон шу...Зарим үндэһэ ...рын бэшэгүй, тиг...дүүл хэблэгдэнэгүй. ...ато зүгэй һургуу...ктагай яриһанай хэ...өөр) 17 хэлэн дээ...лай.

...ональна һургуули...ргаа холбоотой ...нно үедэ һургуули...рилган шэнэдхэл...н хэр гээшэб?

...ний һүүлдэ һурал...ехэ шухала хүүли...а. Тэрэнине хэрэг...нэ гээшэбди.

— Яһадта үнгэргэгдэһэн конференциин дүнгөөр үндэ...нэй яһатанай хизаар нютагуудай үүрэг нүлөөн дээшэлнэ гээшэлтэй?

— Зүб даа, Хизаар нютагуудай үүрэг нүлөөн нилангаяа республикануудта топ шухала. Эндэмнай үндэһэ яһатанай урдынгаа оорсэ соёл, ёһо заншалнуудаа гэр бүлэһөө захалжа һэргээхэ талаар ехэ ашатай байна ха юм.

— Эдэ талаар дэмы хоо-һоор сагаа барааһамнай халагламаар. Теэд гээһэн алдаһан тэдэ баялигаа дүүрэ-нээр бусааха гээшэ гүбди?

— Манай орон соо үндэ-һэ яһатанай харилсаануудаа оюун бодолой ехэ баялиг хуряагданхай. Жэшээнь, поволжско-уралай оршон дай-даар славян, финно-угорско, тюркско, герман болоод монгол угсаатанай, Урда Сибирьтэ шэмээшэгүүд, ородууд, хасагууд, буддын шажантай бүряадууд, Алтайда —бурханистнууд, Яхадта — бөө мүргэлтэн, казахууд — мусульман шажантан, немцүүд—менониндууд гээд лэ үндэһэ яһтан олон даа. Эндэ Хойто Кавказай олон үндэ-һэ яһатаншье мэдээжэ гээшэ.

Нүгөо талаһаа Россин баруун хойто хүбн Скандинавиин, урда захань Балканай, Дундада далайн оронуud руу харанхай. Урдуурааа хэдэн мянган модон соо Хитадтай, Монголтой хилэтэнэбди. Тингээд Алас-Дурна зүгнай Номгон далайн, Азн түбиин уудам руу нэгдэнхэй. Тинмэнээ хуушан сагай суурга доро хаалтатай байһан Россн гээшэмнай бусад ороныудтай харилсажа, сүлөөтэйгөөр ажаһуужа һураха зэргэтэй. Энэ талаар Россине һурагахын тула нэн түрүүн тэрэнэй үхибүүдые һургаха хэрэгтэйл.

Эдэ бүгэдые бэелүүлхын тула манай министерство эрдэм-шэнжэлтэй институудтай, комитедүүдтэй, национальна жасануud болон ассоциацинуудтай хамта һуралсал хүгжөөлгын национальна программа гээшые хаа хаанагүй бэлдэжэ тодорхойлжо байнхай.

— Евгений Викторович, Хойто зүгэй ба Алас-Дурнын хизаарай үсөөн тоото арадуудай һургуули байгуулха, тэдэнине хүгжөөхэ мүн лэ орёо асуудал шидхэгдэхээр болонхей. Энэ талаар хэрэг байдал хэр гээшэб?

— Дурсагдагша хизаарнуудта 26 янзын үндэһэ яһатан ажаһууна. Тэдэнэй арба тухай яһатан түс тустаа мянга барахагүй тоотойюм. Эгээн олонинь нецүүд —гуша тухай мянган хүн байна. Хойто зүгэй арадуудай олоороо һуудаг газарта 140 мянган хүн тоологдоно. Тэдэнэй 50 мянган үхибүүд һургуулида ороогүй, мүн һургуулинн наһанай байна. Тэдэнэр Россин бухы газарай гурбанай хоёр хубн тухай хэмжээтэй дайдаар таранхай. Тэдэнэр орошод, ангуушад, загаһашад хэдэн зуун жэл соо нүүдэл ажаһуудатэй гээшэ. Тэдэнэй һуудал байдалые хүбилгажа, европын шэнжэтэй болгохо гээшэ бэруу. Тингэбэшье һайн талынь хаража, нэгэ газарта олоороо баалалтаар суглуулагдаа. Хойто зүгэй зоной гурбан үе зон интернат һургуулинуудые гараа. Һургуулинигаа һүүлээр элисэгүүдэйнгээ хэзрын ажаһуудалда байжа шадахаяа болихой, городойшье эрхэ байдалда таарахагүй байха юм. Тингэжэ үгайнгаа арга боломжоор алдаһан, төөриһэн зонуud болошоной даа.

Хойто зүгэй арадуудай эрдэм һуралсалай шэнэ системэ байгуулагдаха ёһотой. Энэ талаар эрдэм шэнжэлгын хүдэлмэриүүдэй тобшолол хэ-рэгтэй. Эдэ бүгэдэ манай соёлой, ажаһуудалай политикын шухала хубнь болоно.

— Яхадта болоһон конференци дээрэ хэлэгдэһэн элидхэлнүүдиэ тобшолол хэхэдэ, ехэ һонин асуудалнуud, зорилгонуud гаража байна. Хүсэл, оролдолгоо хамтадхабал, шидхэхээр болоһон эдэ асуудалнуud оршон үеые хараадаа абалсан бэелүүлэгдэхэл янзатай...

— Бидэшье мүн лэ найдана гээшэбди. Росси хадаа бүхэдэлхэйн түрүү эрдэм һуралсалай дүхэриггэ ёһотоор оролсожо эхилбэ гээшэ. Үндэһэ яһатанай һургуулиин хүгжэлтын жэшээ дээрэшье абажа харахада эрдэм һуралсалай талаар уласхоорондын харилсаан ямар һонин, ямар ехэ сэнтэй байна гээшэб даа. Нүгөо талаһаань абажа үзэхэдэ, Баруунай ба Зүүнэй, Урда ба Хойто хизаар түбиүүдэй эрдэм һуралсалай системүүдэй урдахи зорилгонууд нэгэ удха үндэһэтэй байнал даа. Юрэдөо, Россин эрдэм һуралсалай нэланхы ехэ дайна харилсаа холбоной бүхы харгтэ үргэнөөр нэлдэгдэ һэн.

Б-М. Митупов, Д-Д. Базаров, Н. Ж. Жугдурова гэгшэд эрдэмэй кандидадуud болоо һааб даа. Залуу үетэнһөө дүрдахада, Бадмын Митабай ашанар: Ч. Цыденжапов, Константин, Михаил Митуповуud эрдэмэй кандидай эргэтэйнүүд, Балданов Мунхэ-Балдан Митупович — химиин эрдэмэй доктор, профессор, Зүүн Сибириин технологическа институдай химиин кафедрые даагшаар ажаллажа байдаг.

Эдэ эрдэмтэдэй эсэгэнэр — Мишкын (нютаггаа нигэжэ нэршэнэн) хубүүд — Цыденжап, Балдан, Бата-Мунхэ — эдэнэр манай дунда мүнөө үгы. 1275-дахи стрелково полкын командир ябаһан Цыденжап Митупов Орловско областиин Ульяновска райондо 1942 оной августын 14-дэ һураггүй үгы болоо гэһэн мэдээтэй. Тинхэдэ Балдан Митупов 1944 оной сентябриин 16-да шархаһаа наһа бараад. Румыниин Корбу гэдэг һуурида хүдөөлүүлэгдэнэн гэ-һэн сэрэгэй архивай дансатай. Эдэ хоёрой дүү Бата-Мунхэ Митупов — эрдэмэй кандидат зэргэтэй — Буряадай хүдөө ажахын институдай кафедрые даагшаар ажаллажа байтараа, хүндөөр үбшөлөөд, сагһаа үрид наһа бараа һааб даа.

Манай багахан нютагһаа олон хубүүд дайнда мордоо һэмди. Теэд бусаагүй хүнүүд баһал олохон даа. Эдээн тухай хүсэд мэдээнүүдэй бии, үгыньшье хүсэд мэдэгдэнэгүй, орден, хайрада хүртэгшэдшье эдэнэрэй дунда байжа болоһон лэ байха. Харин Митупов Балдан Улаан Тугай орденоор шагнагдаһан аад, тэрэнээ абажашье үрдингүй, хүндэ шархаһаа наһа барааһанинь халаглахаар байдаг юм. Үнгэрһэн дайнда ябаһан хүн бухэн саарһанда нэрлэгүй саһанда мүргүй үлэхэ ёһогүй гэжэ һанагдадаг.

Балдан Митупов эрдэмтэй, бэлигтэй, хурдан хурса ухаатай хубүүдэй нэгэн ябаһан, Буряад-Монголой багшанарай дээдэ һургуулине түрүүн дүүргэгшэдэй тоодо ороог байха. Алар 1937 ондо Агын багшанарай училищида заажа эхилээ һэн. Табтаанайн дунда һургуулиин директорээр хүдэлжэ байһаһаа армида мордоһон байха. Сугтаа хүдэлһэн нүхэдынь, заалгаһан шабинарыньшье бултал Балдан Михайловичыи бэлиг абьяасые, хүн бэсын һайнине тэмдэглэдэг, шаналдаг байха. Теэд яахаб, энэ дайнда эрхимэй эрхим хүбүүд һалаа ха юм даа.

Һүрөөтэй зэбсэг

АЗАТАН ХҮНҮҮДЭЙ нэгэн хаб гэжэ һанадагби. Юун бэ гэхэдэ, дайнай аюултай харгыгаар ябаад, шулгархайгүй шахуу бусаа хадаа мүнөө одомни дан доройтошоогүй ябаа бшэ гү? 1941 оной декабрь һарада Эрхүү хотодо тусхайта үхэр буугай курса дүүргээд, 1942 оной декабрьда баруун фронт мордоо һэмди. Энэ курсые хэд дүүргээ һэн бэ гэхэдэ, Цыреи-Доржи Эрдынеев, Георгий Лосев, Юндэн Жамбалов, Андрей Зайцев, Михаил Григорьев болон бусад бии һэн.

Гвардиин 46-дахи миномётно полкдо «РС» гэжэ буугай мэргэжэлтэдэй нэгэниинь боложо томилогдоо һэм. Карелиин фронтын хаяада ошоод байхабди. Ушар юун бэ гэхэдэ, эндэхи фронт Ленинградһаа Мурманск хүртэр олон эуун модоной газарта нуһаһан онсо шэнжэтэй байһан гээшэ. Дайсанай добтолгые 1941 оной эсэс багаар манайхин тогтооһон, саанаһаашье ехээр нюдэжэ орохогүй, манайшье талаһаа ехэ хүдэлдэггүй—сэрэгэй инмэ байдал тогтонхой байһан юм. Бага зэргэ, энда тэндэ һайсахан һабардалдаад абадаг—энэнине «бои местного значения» гээд Совинформбюро мэдээсэдэг байгаа.

1944 оной июнь һарада ехэ туладаан—энэ фронтые сүмэ сохижо ороогон эхилээ һэн. Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай шидхэхы удхатай ябуулгануудай нэгэн энэ добтолго байһан юм. Нимэ ехэ туладаануудта манай «Катюшын» полкын «ажал» одоол ехээр ородог бэлэй. Энээндэ дүтэрхы нимэ һуроотэй зэбсэг дайсадта байгаагүй юм. Снарядуудайнь һандаргаха, үй бута сохихо хүсэн гээшэнь — олигтуй ехэ, дайсанине нүрдүүлдэг тусгаар ажуултай зэбсэг байгаа.

Тинмэ хадаа нюуса, фашис сэрэгэй тагнуулшадай үдэрэй-һанаан, һүнин зүүдэн болоһониинь эли ааб даа. Бидэнэр оөнэдөошье ехээр нарилдаг, нюдэнэй сэсэгы шэнгээр хаража ябадаг һаабзабди. Дайнай хиндэ 1941 оной июлиин 14-дэ капитан Н. А. Флёровой батарей Орша хото шадар түрүүшыхиеэ «Катюшаар» буудаад, дайсанда баригдаха болоходоо, энэ зэбсэгээ тэнэ сохижо, баатарай үхэлөөр унаһан юм. Энэ зэбсэгые тайлбарилжа боломоор зүүншье дайсанай гарта орохо ёһогүй, гэһэн шанга заабаритай һэн.

Гушаад, дүшөөд онуудай хаалгын, хамалганай үедэ эрдэмтэд, мэргэжэлтэдэй түрмэ шорон руу хаагаагүй һаа, реактивна эдэ зэбсэгүүдые нилээд олоор гаргаһан, дайсанда тулгаха һүр хүсэтэй болонгы. 1941 ондо зутартараа гэдэргээ сухарихашьегүй һаабзабди даа. Шахардуу байдалда ороходоо, лагерьнуудһаа эрдэмтэдээ бусаажа, нимэ зэбсэгүүдые гаргаха хүдэлмэри түргэдхэхэ баатай болоһон бэзэбди.

«РС» гэдэг зэбсэг, бухы дээрээ артиллери гээшэ орёо оньһон техниккээр бүтээгдэһэн, бага зэргыншье нюдэсэлдөөнние, ехэшье туласалдаануудые гол түлэб нэгэ тээшэнь харуулжа хандаг хүсэтэй зэбсэг байһаниинь эли. Эдэ бүгэдые хуул үзэгдэһэн байха.

1944 оной июнь һарада эхилһэн добтолгото ехэ туладаан хадаа хойто зүүтэхи сэрэгэй, политическэ асуудалнуудые сүм шидхэхэ зорилготой байһан юм. Тиимэ-нээ ехэ хүсэн—Ленинградай, Карелиин фронтнуud, Балтин флот, Онежскэ, Ладожска сэрэгэй флотилинуud хабаадаа, мүн ондоо тээнээшье сэрэгэй ехэ хүсэн нэмэрилүүлэгдээ һэн. Манай 46-дахи гвардиин миномётно полк Свирь мүрэндэхи байлдаанда хабаадаа. Олон зуун модоной газарта нуһаһан фронтые сүмэ сохижо орохын тулада олон бэрхэшээлнүүдые дабаха хэрэгтэй бэлэй.

Нэгэ талаһаа байгаалиин бэрхэшээл—нуур болдог, хүхүүр намаг, нүгөо талаһаа шулуугаар, бетон-түмэрөөр хэһэн хэдэн дабхар бүхэлэлгэ, дабашагүй бата хэрэмүүд байха. Нэгэ бүхэлэлгэ дабахадашни, саанань үшөө бүхоөр баригдаһан хэрэм гаражка ерэхэ юм. Эндэл манай «Катюшэ», томо халибай буунуud (хамгүй ехэ «ажал» хээ һэн даа. 1944 оной июнин эсэстэ Свирь мүрэн сүм гаталагдаа һэн. «Катюша» болоод бусад томо халибай буунуудаар һайса буудаһанай һүүлээр 11 хүбүүд онгосоор тамаржа ороо бэлэй. Саада эрье хүрэтэрөө эдэнэрэй зариманинь алуулаа һэн, үлэгшэдтэнь Советэй Союзай Геройн нэрэ зэргэ олгогдоо бэлэй.

«Катюшын» һомонуud-снарядуud олон ондоо халибай байдаг юм. Жэшээнь, БМ-31 гээд байха, 90 килограмм шэгнүүргэй, бүхэлһэн ямаршье түмэр бетон блиндаж болоод, башэ бэхижүүлгые бута сохихо хүсэтэй һомотой. Снаряд бүхэн ондо ондоо хүсэтэй, хэрэглэхэ шэглэл зорилгонь мүн лэ ондоо байха. Орёо оньһон техникэл хадаа техникэ, бүхы юумэниинь тон нарилаар тоологдоотой — хэды шэнээн газарһаа, хайшань буудаха гэхэ мэтэнүүд хуу тон тодоор заагдадаг байһан юм, Энэ зэбсэгтэ хабаатай арбаад шахуу мэргэжэлтэд, сэрэгэй взводуud булта хоорондоо холбоотой ябадаг байгаабди. «Катюшын» хүдэлжэ эхилхэдэ, саада талынхид хороор хошхоролдодог. «Сталинай пианино, хара үхэл» гэхэ мэтээр фашис сэрэгшэд ялатараа хараадаг гээшэ һэм!

Хойто зүүтэхи добтолгото сэрэгэй энэ ябуулгын эсэстэ дайсанай сэрэгшэд 100—200—250 модоной газарта түрингдэжэ, гэдэргээ намнагдаа. Нигэжэ Карело-Финскэ ССР-эй түб Петрозаводск сүлөөлэгдөө, Ленинградай областиин хойто захын газар дайда сэбэрлэгдээ һэн. Энээнэй эсэстэ 1944 оной августын хуушаар Финляндиин хэлсээ хахэ гуйлтатайгаар Совет гүрэндэ хандажа, сентябриин эхээр Германитай харилсаагаа зогсооһон тухай мэдүүлгэ хээд, сентябриин 19-дэ эблэрхэ тухай хоёр гүрэнэй хэлсээн баталгдаа бэлэй.

Эндэхи сэрэг байлдаануудта ехэ аша габьяатай байһанайнгаа түлөө манай Улаан тугта гвардиин 46-дахи полкдо «Свирьский» гэһэн нэрэ олгогдоо һэн. 1945 оной хабар манай полк Москва шадар Зеленоградта ерээд, землянкануud соо байратай, бүү техникээ таһа нюугаад байхабди. Шэнэ техникэ аваад лэ Германи ошохол байгаа һэн хабди. Энэ үедэ дайн дүүрэлэй. Шэнэ захиралта хүлеэнтээд лэ байхабди.

Гэнтэ Илалтын парадта хабаадаха гэһэн зарлиг буужа, бэлэдхэл хэжэ эхилээбди. Энэмнай юуниээшье яршатай байжа, бүхэли нарын туршада машинануудайнгаа жолоошодые нэгэ шугамаар ябуулха һүргуулида нүргажа удааraа бэлэйлдн.

1945 оной июнин 24-дэ болоһон Илалтын парадта Улаан Талмай дээгүүр гараа һэмди. Суута «Катюшануудаа» шэрэжэ гарахадаа, өмөг дорюунууд зон ябаа һаабзабди даа. Энэ парад болоод Москвада Илалтын үдэрнүүдые зон ямараар угтаа һэн бэ гэжэ тусгаар хөөрэхөөр ааб даа.

Зүүн зүг барижа гарабабди

«СИБИРИИН ехэ харгыгаар шэнхинүүлээ поездоор» гэһэн үнинэй дуунай үгэнүүд һанагдаадхиха юм. Нэрээшье нилээд олон хоногто шэнхинүүлээд, Шэтэ хотын хажуудахи Песчанка станци хүрэбэбди. Эндээ бууГаад, машинануудтаа һуужа, Монголой Халхын-Гол худар шэглэбэбди. Гэрэйнгээ хажуугаар гараха байһан тула табилга абажа, гэртээ хоноод, эжыдээ таалуулаад, саашаа Мангадай харуулда нүхэдоо хүсоо һэм.

1945 оной августын 9-дэ зүүн зүүтэ сэрэг эхилээ хамнай даа. Японой сэрэг аяар 7,5 миллион—нимэ ехэ хүсые дарахын тулада 1,5—2 жэл хараатай саг ошохо байха гэһэн һанамжа Америкын нюёд багсаалдаг байһан юм. Унэндөо эндэхи дайн гурбан долоон хоног соо боложо дүүрээ һааб даа. Баруун тээ дүрбэн жэл шахуу дайлалдаад, баһа эндэ хоёр жэл соо зуурадаха болоо һаа, арад зондо аргагүй хүндэ байха һэн.

Энээнине хараадаа абажа, ехэ хүсэ зангидажа, эндэхи сэрэг дайе түрэгдхэхэ гэһэн байгаа бэшэ ха гү? Гүрэнэй зүүн хилэдэ байһан сэрэгэй 40 нэгэдэлнүүд дээрэ мүн лэ эды шэнээн хүсэн, ехэнхидээ техникэ зэбсэгүүдтэй нэгэдэлнүүд хаягдаа һэн. Энээнэй ашаар Манжуурта милиён сэрэгтэй Квантунска армии саг дары дарагдаа бэлэй.

Гвардиин 6-дахи танкова армиин мэдэлдэ орожо, манай полк түрүү частьнуудтайнь суг Манжуурай түб Чанчунь, Таонь, Таонань, Ванемяо, Солунь, гэдэгүүдые зэрэлэлсэ һэн. Хэдэн хоногто гаталжа гараһан Хингаанай шэлэ уулын ойдо манай танкистнуud Т-34 гэжэ танкаяа томо шулуун дээрэ дурасхаад болгон тодхоо һэн. «Энээгүүр совет танкистнуud гараа» гэдэ танкын нюур талдаг һэн. Мүнөө тиимэ бэшэ болоо: Латиин Америкын тон томо эниэ гүрэнэй арад зон түргөөр хүгшэрнэ.

2025 ондо Бразили пенсионериүүдэйнгээ тоогоор дэлхэй дээрэ зургаадахи һуурин эзэлхэ гээд мэргэжэлтэд тоолоно. 60 ба тэрээнһээ дээшэ наһатайшуул бухы зоной 15 пропент болохо. Үхибүүдэй тон үсөөн түрэдэг болоһон дээрэнээ нимэ байдал ажаглагдана.

Промышленна талаараа хүгжэнги оронуудай хүн зонойнь зуун шахуу жэл соо хүгшэрдэг һаа, эндэ энэ үйлэ хэрэг гурба дахин түргэдэнхэй. Тингэжэ обществын урда шидхэгдэхээр бэшэ асуудалнуud табигдана. Тусхайлбал, пенсионериүүдые хангаха элүүр энхые сахиха байгуулалтые үргэдхэхэ, наһатайшуулай диилэхээр онсо ажал бии болгохо хэрэгтэй.

ЛУСАКА.

Танзанийн полиц Дар-эс-салам порт дээрэ Россин дүрбэн ба Танзанийн нэгэ эрхэтэнние барижа хаагаа. Тэдэ «заанай 50 һоео хуулли бусаар абажа ябаа» гэзэ зэмэлэгдэнэ. Энэ ашаанайнь сэн эгэзи багань 13 мянган доллар, харин шэгнүүрынь 102 килограмм болоно.

ИТАР—ТАСС.

Июниин 12-һоо 22 хүрэтэр—дурасхаалай жагсаал

ТҮБИНҺӨӨ ТҮБИ ХҮРЭТЭР

Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнда хойто зүүтэ 1942 оньһоо дайлалдаад, Ломбо Цыдыпович Цыдыпов Порт - Артурта дайшалхы замаа дүүргэһэн намтартай. 1947 ондо армиһаа табигдаад, партийна ажалда хүдэлөө, удаань партийна һургуули, Буряадай багшанарай дээдэ һургуули дүүргэһэн юм. Һүүлээрнь республикын дотоодыи хэрэгүүдэй министерствын зургааида олон жэлэй туршада ажаллаад, наһанайнгаа амаралтада гараа. Дайнай, ажалай ветеран олон орден, медальнуудтай юм. 1945 оной июниин 24-дэ Москвада болоһон Илалтын парадууд олон ондоо халибай байдаг юм. Жэшээнь, БМ-31 гээд байха, 90 килограмм шэгнүүргэй, бүхэлһэн ямаршье түмэр бетон блиндаж болоод, башэ бэхижүүлгые бута сохихо хүсэтэй һомотой. Снаряд бүхэн ондо ондоо хүсэтэй, хэрэглэхэ шэглэл зорилгонь мүн лэ ондоо байха. Орёо оньһон техникэл хадаа техникэ, бүхы юумэниинь тон нарилаар тоологдоотой — хэды шэнээн газарһаа, хайшань буудаха гэхэ мэтэнүүд хуу тон тодоор заагдадаг байһан юм, Энэ зэбсэгтэ хабаатай арбаад шахуу мэргэжэлтэд, сэрэгэй взводуud булта хоорондоо холбоотой ябадаг байгаабди. «Катюшын» хүдэлжэ эхилхэдэ, саада талынхид хороор хошхоролдодог. «Сталинай пианино, хара үхэл» гэхэ мэтээр фашис сэрэгшэд ялатараа хараадаг гээшэ һэм!

Хойто зүүтэхи добтолгото сэрэгэй энэ ябуулгын эсэстэ дайсанай сэрэгшэд 100—200—250 модоной газарта түрингдэжэ, гэдэргээ намнагдаа. Нигэжэ Карело-Финскэ ССР-эй түб Петрозаводск сүлөөлэгдөө, Ленинградай областиин хойто захын газар дайда сэбэрлэгдээ һэн. Энээнэй эсэстэ 1944 оной августын хуушаар Финляндиин хэлсээ хахэ гуйлтатайгаар Совет гүрэндэ хандажа, сентябриин эхээр Германитай харилсаагаа зогсооһон тухай мэдүүлгэ хээд, сентябриин 19-дэ эблэрхэ тухай хоёр гүрэнэй хэлсээн баталгдаа бэлэй.

Эндэхи сэрэг байлдаануудта ехэ аша габьяатай байһанайнгаа түлөө манай Улаан тугта гвардиин 46-дахи полкдо «Свирьский» гэһэн нэрэ олгогдоо һэн. 1945 оной хабар манай полк Москва шадар Зеленоградта ерээд, землянкануud соо байратай, бүү техникээ таһа нюугаад байхабди. Шэнэ техникэ аваад лэ Германи ошохол байгаа һэн хабди. Энэ үедэ дайн дүүрэлэй. Шэнэ захиралта хүлеэнтээд лэ байхабди.

Гэнтэ Илалтын парадта хабаадаха гэһэн зарлиг буужа, бэлэдхэл хэжэ эхилээбди. Энэмнай юуниээшье яршатай байжа, бүхэли нарын туршада машинануудайнгаа жолоошодые нэгэ шугамаар ябуулха һүргуулида нүргажа удааraа бэлэйлдн.

1945 оной июнин 24-дэ болоһон Илалтын парадта Улаан Талмай дээгүүр гараа һэмди. Суута «Катюшануудаа» шэрэжэ гарахадаа, өмөг дорюунууд зон ябаа һаабзабди даа. Энэ парад болоод Москвада Илалтын үдэрнүүдые зон ямараар угтаа һэн бэ гэжэ тусгаар хөөрэхөөр ааб даа.

Зүүн зүг барижа гарабабди

«СИБИРИИН ехэ харгыгаар шэнхинүүлээ поездоор» гэһэн үнинэй дуунай үгэнүүд һанагдаадхиха юм. Нэрээшье нилээд олон хоногто шэнхинүүлээд, Шэтэ хотын хажуудахи Песчанка станци хүрэбэбди. Эндээ бууГаад, машинануудтаа һуужа, Монголой Халхын-Гол худар шэглэбэбди. Гэрэйнгээ хажуугаар гараха байһан тула табилга абажа, гэртээ хоноод, эжыдээ таалуулаад, саашаа Мангадай харуулда нүхэдоо хүсоо һэм.

1945 оной августын 9-дэ зүүн зүүтэ сэрэг эхилээ хамнай даа. Японой сэрэг аяар 7,5 миллион—нимэ ехэ хүсые дарахын тулада 1,5—2 жэл хараатай саг ошохо байха гэһэн һанамжа Америкын нюёд багсаалдаг байһан юм. Унэндөо эндэхи дайн гурбан долоон хоног соо боложо дүүрээ һааб даа. Баруун тээ дүрбэн жэл шахуу дайлалдаад, баһа эндэ хоёр жэл соо зуурадаха болоо һаа, арад зондо аргагүй хүндэ байха һэн.

Энээнине хараадаа абажа, ехэ хүсэ зангидажа, эндэхи сэрэг дайе түрэгдхэхэ гэһэн байгаа бэшэ ха гү? Гүрэнэй зүүн хилэдэ байһан сэрэгэй 40 нэгэдэлнүүд дээрэ мүн лэ эды шэнээн хүсэн, ехэнхидээ техникэ зэбсэгүүдтэй нэгэдэлнүүд хаягдаа һэн. Энээнэй эсэстэ 1944 оной августын хуушаар Финляндиин хэлсээ хахэ гуйлтатайгаар Совет гүрэндэ хандажа, сентябриин эхээр Германитай харилсаагаа зогсооһон тухай мэдүүлгэ хээд, сентябриин 19-дэ эблэрхэ тухай хоёр гүрэнэй хэлсээн баталгдаа бэлэй.

Эндэхи сэрэг байлдаануудта ехэ аша габьяатай байһанайнгаа түлөө манай Улаан тугта гвардиин 46-дахи полкдо «Свирьский» гэһэн нэрэ олгогдоо һэн. 1945 оной хабар манай полк Москва шадар Зеленоградта ерээд, землянкануud соо байратай, бүү техникээ таһа нюугаад байхабди. Шэнэ техникэ аваад лэ Германи ошохол бай

Поэт, прозаик, публицист Г. Дашабыловай 55 жэлэй ойдо

«ДЭЛХЭЙ ДЭЭРЭ АЖАҺУУГААШАМНИ...»

Георгий Цыренович Дашабыловтай һаял хада хахасаһан шэнгибди. Хэлэн лэ һара үнгэрөө ха юм даа. Тинмэһээ энэ ехэ гэзэлтын үбшэн манай сэдьхэл соо үшөөл онсо хүрсаар мэдэрэгдэнэ, һанагдана, дурсагдана. Зүгөөр эгээл мүнөө, зунай зуулгы һайхан сагай нэмжырэн байха хаһада нүхэрнай 55 наһа хүрэһэнөө тэмдэглэжэ байха һэн... Теэд... теэд хайра гамгүй үбшэн тэрэнние абажа ябашоол даа...

Жараад оной һүни һэн. Шүлэг, хөөрөөнүүдые бэшэхэ һэдэбтэй байһан хадаа уран зохёолоор, илангаяа Хэжэнгын түхэреэнһээ гараһан бэлигтэнээр ехэл һонирходог байгааб. Тинтэжэ Хоца Намсараевай, Бата Базароной, Цырендоржо Дамдинжаповай, Цокто Номтоевой, Цэрэн Галановай, Георгий Дашабыловай зохёолнуудаар һонирходог, шэнжэлдэг, өөртөө һургаал боломоор олон юумэ туһа болгон абадаг бэлэйб. Һүүлдэнь эдэнэрэй олонхидтойнь нүхэсэжэ, ханиижа ябахаб гэжэ тинхэлэ хаанаһаа һанаха һэнибөө даа? Илангаяа Георгий Дашабыловтай Цэрэн Галанов хоёртой ехэ дутын нүхэд болоо һэмди.

Нэн түрүүн танилсахадаа, Георгитой Москвада, М. Горькийн нэрэмжэтэ Литературна институдай хамтын байра соо танилсаабли. 1968 гү, али 1969 он һэн. Тэрэ сагһаа хойшо бидэнэр хамта ябаа гээшэбди.

Хүн шанарыень абахада, айхабтар сэхэ, тэрэл зуура хамаагүй, һэнгэргүй, үбайгүй бэшэ, ехэ бодомжотой, түбшэн даруу, амгалан тэнүүн хүн байгаа. Юун тухай шамда сэхэ хэлэхэеэ лаб мэдэх, тэрэ дорео хэлэхын аргагүй гэжэ тоолоо һаа, даамайханаар, үсэдхэнөөр һанаашаяа дуулгажал һаладаг байгаа гээшэ ха.

Хажуугаарнь хүнтэй ярилдажа, харилцажа, шогложо, үгэлжэ, һорһо үрхирүүлжэ шадахэ, үгээ ойлгосоходоо бэрхэ, зоноор хэрэлдэжэ, хёморолдожо, һарюу, марюу, эллэб үгэ хуур тараажа ябаггүй, хоб жэбтэ дурагүй һэн. Гадаада түхэлыень лэ олонхи зон мэдэхэ байгаа. «Битнай нимэрхүүл амитанби».—гэнэшүүгээр өөрыгөө харуулаад, гол үнэзэгы хүн шанарайнгаа улхые, бодото һанал бололнуудаа, мэдэрлээ, дотоодынгоо үнэн байдалые түбһэн хүндэ харуулдаггүй, бодото баеэ нюунги абари зантай, хэлбэритэй нүхэр байгаа гэжэ олон жэл соо дүтын нүхэд ябаһанайнгаа удаа ойлгоо һэн хаб.

Нэгэ юумэ хэхээ һанаа һаа, айхабтар нэтэрүү байгша һэн. Тинхэдээ тэрэ хэрэгтээ бүхыгөөроо абтаад, одоол эсэхэ сусахые мэдэнгүй ажаллаха. Энээнэйнгээл ашаар 55 хүрэхэгүй наһан соогоо горитой ехэ юумэ хээ, нютаг нуга соогоо, дайда дэлхэйгээр дүүрэн суурхаа ха юм. Георгий Дашабыловай соло суу хадаа нюдэ һаргаама ялас гэмэ бэшэшье һаа, тон бата, ажабайдалһаа, тэрэнэй бүхы наһанһаа, зохёохы эсэшэ сусашагүй ажалһаа таһаршагүй бүхэ үндэһэтэй гээд этигэдэгби, бодото ажабайдалда энээнэй олон тоото гэршэнүүдые олодогби.

Георгий, Гоша мээхэй үбгэн, халта шэрүүшэгшье һаа, айхабтар үнэн эсэгэ, нагаса баабай байгаа. Гэр бүлэ тухайгаа холо һанаагаа зобожо, хилэмэ нолоомон, һү тараһаа эхилээд, хубсаһа хүнар, эл бараан хүрэгэр хуу абадаг, бин, үгыень хинадаг, шалгадаг, болбосоруулдаг, больтируулдаг байһан юм...

Эхэ орондоо тоонтодоо ойгоргүй дуратай нэн. Гоша шэнги олон шүлэг, дуунуud, рассказуud, туужануud болон публицистическэ уран хүрсэ зохёолнуудаа Хэжэнгэдээ. Ушхайтадаа, Бургаастайдаа, тиньһээ тинтэрээ Буриад орондоо зорюулһан уран бэлигтэн тон үсөөн он һэн. Тэрэ сагһаа хойшо бидэнэр хамта ябаа гээшэбди.

Хоюулан суггаа нютагаараа ябахадаа, тэрэнэй түрэлтала дайдаяа оорын онсо харасаар обёорон хаража, зүрхэ, сэдьхэл соогуурaа больтируулан дамжуулжа, зохёолнууд соогоо шэдитэ далитай, бэлиг түгэс, үнэзэгы болоотой мүрнүүд, балагуud, хэнэгүүд болгон гаргадаг байһаниень мүнөө болоо ойлгожо, байна гээшэ хаб.

Гошотой ёнотойгоор нүхэсэхэдэ, айхабтар хүнгэн байгаа. Өөрынгөө үгэнэн энэрхэлэй, тангил дулаан хандасын түлөө юушье ярилдаггүй, хэмнээ үлүү эриитэ урлаанни табидаггүй, юрэл нүхэр гэжэ тоолоо һаа, тэрэндээ батаар этигэдэг, дутуу дуулыень дарадаг, һайн талыень үргэлдэг, гуниглахалань, гуниглалсадаг, баярлахалань баярлалсадаг хүн байһан юмэл даа.

Хүнэй урда заабол гарахые орондологгүй. түбшэн даруу, бэеэ баринги Гоша баримдаал гэнтэ аршэлээд, «замбууурһаншуу» болохо, ехээр, бүдүүгээр дуургарха, нүүлдэнь. Һанаагаа зобохо, хүлисэл гуйнги хэлбэритэй гэер нүхэдтөө хандаха... Нуугдаа, ямаа, ямаа, ямаа — Ямаа, ямаа, ямаа — Ямаа, ямаа, ямаа —